

General dr. MIRCEA MUREȘAN
General de brigadă (r) dr. GHEORGHE VĂDUVA

RĂZBOIUL VIITORULUI, VIITORUL RĂZBOIULUI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
București, 2004

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MUREȘAN, MIRCEA
Războiul viitorului, viitorul războiului/g-ral dr.
Mircea Mureșan, g-ral de brig. (r) dr. Gheorghe Văduva –
București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2004
Bibliogr.
ISBN 973-663-123-0

I. Văduva, Gheorghe

355.4

*Lucrare apărută sub
egida Centrului de Studii
Strategice de Apărare și
Securitate din cadrul
Universității Naționale
de Apărare*

- © Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare
- *Responsabilitatea privind conținutul lucrării revine în totalitate autorilor.*

ISBN 973-663-123-0

CUPRINS

Argument	9
Capitolul 1 Fenomenologia războiului. Evoluție și involuție	16
1.1. Cauzalitatea războiului. Determinări și indeterminări	16
1.2. Teoria și practica războiului	21
1.3. Războiul în viziunea determinismului mecanicist	27
1.4. Războiul în epoca determinismului dinamic complex. Teoria haosului	28
1.5. Fizionomia principiilor războiului și luptei armate	37
1.5.1. Legi și principii ale războiului. Imperative ale războiului	37
1.5.1.1. Forțe și mijloace	70
1.5.1.2. Acțiuni	74
1.5.2. Principii ale luptei armate	77
1.5.3. Principii ale acțiunilor „altele decât războiul”	81
1.6. Determinări ale războiului și luptei armate	83
1.6.1. Determinări ale războiului	83
1.6.1.1. Determinări economice	83
1.6.1.2. Determinări politice	86
1.6.1.3. Determinări culturale și civilizaționale	89
1.6.1.4. Determinări sociale	94
1.6.2. Determinări ale luptei armate	97
1.7. Principii ale războiului viitorului	98
1.7.1. Concepte, ipoteze, teorii	98
1.7.2. Informația, psihologia și sociologia războiului	105
Capitolul 2 Războiul civilizației, civilizația războiului	
2.1. Războiul și teoria valorii	
2.2. Entitățile civilizaționale și confruntarea militară	
2.3. Cultura războiului. Cultura strategică	
2.4. Știința războiului. Teoria strategiei	
2.5. Practica războiului. Practica strategică. Strategia operațională	
2.6. Arta războiului	
Capitolul 3. Geopolitica și geostrategia războiului	
3.1. Geopolitica și războiul în dinamica istorică, economică, tehnică și socială	
3.2. Globalizare, regionalizare și confruntare	
3.3. Noua reconfigurare a centrelor de putere și fizionomia războiului	

3.4. Războiul parteneriatelor, pacea confruntărilor	
3.5. Strategia integrală și reforma armatelor	
3.6. Strategii de alianță. Unitate și diversitate în practica militară	
3.6.1. Strategii de alianță	
3.6.2. Strategii de coaliție	
3.6.3. Strategii ale viitorului imediat	
3.7. Armate naționale, armate internaționale	
3.8. Dimensiuni strategice ale integrării euroatlantice	
3.8.1. Dimensiunea politică	
3.8.2. Dimensiunea militară	
3.8.3. Dimensiunea psiho-socială	
3.8.4. Dimensiunea juridică	
3.8.5. Dimensiunea culturală	
3.8.6. Dimensiunea operațională	
3.8.7. Dimensiunea tehnică și tehnologică	
Capitolul 4 Războiul în epoca high tech	
4.1. Noile tehnologii și confruntarea militară	
4.2. Mentalitatea tehnologică și falia strategică	
4.3. Noua revoluție militară	
4.3.1. Quo vadis?	
4.3.2. RMA și arta militară	
4.3.3. RMA, NATO și Europa	
4.4. Războiul rapid, acțiunea și reacția rapide	
4.4.1. Principii și caracteristici ale acțiunii și reacției rapide	
4.4.1.1. Principii ale războiului și luptei armate în perspectiva acțiunii și reacției rapide	
4.4.1.2. Reacția rapidă și determinismul dinamic complex. Metamorfoza principiilor	
4.4.1.3. Caracteristici actuale și viitoare ale acțiunilor (reacțiilor) rapide	
4.4.1.4. Aeromobilitatea	
4.4.1.5. Forțele de intervenție (acțiune, reacție) rapidă (imediată)	
4.4.2. Acțiunea rapidă și reacția rapidă în diferite forme de conflicte militare	
4.4.2.1. Războiul simetric, disimetria și asimetria acțiunilor rapide	
4.4.2.2. Războaie și conflicte locale. Anvergură și intensitate	
4.4.2.3. Acțiunea rapidă și reacția rapidă în războaie și conflicte militare asimetrice	
4.4.3. Acțiunea și reacția rapidă în diferite tipuri de operații militare	
4.4.3.1. Războiul din generația a patra sau cel de al patrulea război mondial	

4.4.3.2. Acțiunea (reacția) rapidă în diferite tipuri de operații militare ...	
4.4.3.3. Cerințe și exigențe ale aplicării conceptelor de acțiune rapidă și acțiune adecvată în Armata României	
Capitolul 5 Războiul în epoca informațională	
5.1. Societatea informațională și entitățile ei	
5.2. Scutul informațional, scutul high tech, scutul de foc, scutul logistic, scutul psihologic	
5.3. Noul război între clasic, disimetric, asimetric și non-convențional	
5.4. Războiul letal, războiul non-letal.....	
Capitolul 6 Războiul post-război	
6.1. Crize și conflicte. Prag critic. Indicatori de evaluare.....	
6.1.1. Definierea crizelor	
6.1.2. Fizionomia crizei.....	
6.1.3. Aranjamente de răspuns la crize.....	
6.1.4. Forme și procedee de acțiune	
6.1.5. Forme și procedee politice și diplomatice.....	
6.1.6. Forme și procedee informaționale.....	
6.1.7. Forme și procedee economice.....	
6.2. Operații militare specifice războiului	
6.3. Operații militare post-război	
6.4. Operații non-militare	
6.5. Conceptul de angajare	
6.6. Lecții date, lecții asimilate, lecții învățate.....	
6.7. Managementul războiului. Managementul păcii. Dreptul forței și forța dreptului.....	
Capitolul 7 Continuitatea și permanența războiului.....	
7.1. Continuum spațiu-timp.....	
7.2. Forme și structuri dinamice în fizionomia războiului permanent.....	
7.3. Războiul nuclear, războiul dus cu arme de distrugere în masă.....	
7.4. Războiul bazat pe Rețea	
7.4.1. Războiul bazat pe Rețea în fizionomia războiului viitorului.....	
7.4.2. Realități și tendințe în evoluția Războiului bazat pe Rețea.....	
7.4.2.1. În Statele Unite ale Americii	
7.4.2.2. În NATO.....	
7.4.2.3. În principalele țări europene	
7.4.3. Dinamica principiilor Războiului bazat pe Rețea	
7.4.3.1. Principii generale ale războiului, principii ale Războiului bazat pe Rețea	
7.4.3.2. Caracteristici ale Războiului bazat pe Rețea	
7.4.4. Determinări ale strategiei militare în condițiile RBR.....	

7.4.4.1. Politice.....	
7.4.4.2. Tehnico-științifice.....	
7.4.4.3. Informaționale	
7.4.4.4. Militare	
7.4.5. Posibile evoluții ale strategiei militare în condițiile RBR.....	
7.4.6. Structura forțelor.....	
7.4.7. Acțiunea militară de la paradigma telefonului static la paradigma Internet.....	
7.4.8. Doctrină și strategii RBR împotriva terorismului	
7.4.9. Planificarea acțiunilor	
7.4.10. Strategii opuse	
7.4.11. Caracteristici ale strategiei militare a viitorului din perspectiva Războiului bazat pe Rețea	
Capitolul 8 Pentru ce fel de război ne pregătim?	
8.1. Reflecții asupra unei configurații trecute	
8.2. O lume vulnerabilă, plină de capcane și amenințări.....	
8.3. Realități și tendințe.....	
8.4. Război și războaie	
8.5. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului.....	
8.5.1. Amenințări teroriste la început de mileniu	
8.5.1.1. Caracteristici actuale și viitoare ale fenomenului terorist	
8.5.1.2. Tipologia terorismului	
8.5.1.3. Amenințări și vulnerabilități	
8.5.2. Specificul acțiunilor militare în războiul antiterorist	
8.5.2.1. Tipologia acțiunilor împotriva terorismului.....	
8.5.2.2. Specificul acțiunii militare împotriva terorismului	
8.5.3. Rolul României, ca membru al Alianței Nord-Atlantice, în combaterea terorismului	
8.5.3.1. Vulnerabilități și posibile amenințări teroriste la adresa României	
8.5.3.2. Posibile misiuni și acțiuni în combaterea terorismului.....	
8.5.4. Organizații și grupuri teroriste.....	
8.5.4.1. Organizații teroriste internaționale.....	
8.5.4.2. Grupuri teroriste	
8.6. O posibilă tipologie a războaielor viitorului.....	
8.6.1. Războiul economic	
8.6.2. Războiul psihologic	
8.6.3. Războiul mediatic.....	
8.6.4. Războiul informațional.....	
8.6.5. Războiul cosmic.....	
8.6.6. Războiul „cultural“	

8.6.7. Războiul geofizic	
8.7.8. Războiul genetic	
8.7.9. Războiul cibernetic.....	
8.7.10. Războiul purtat prin mijloace militare	
8.7.11. Acțiunile militare post-conflict.....	
Concluzii.....	
Încheiere	
Bibliografie.....	

ARGUMENT

Lumea se dezvoltă haotic și intempestiv. Specia umană face de toate. Oamenii nu se dau în lături de la nimic. Unii se bat cu provocările mileniului al treilea și cuceresc Cosmosul, alții au rămas la bătăliile specifice epocii de piatră. Viața unora devine din ce în ce mai mult dependentă de modificarea artificială a naturii, care înseamnă, de fapt, agresarea ei, de informație, de aer condiționat și de alte facilități de eprubetă, în timp ce o mare parte a lumii trăiește în jungle defrișate și pe maidanele pline de deșeuri toxice și de excremente ale civilizației de eprubetă. Marile discrepanțe sunt ab initio conflictuale. Jungla de odinioară, în care guverna legea echilibrului trofic, a conviețuirii ecosistemelor, este înlocuită de jungla teroristă în care răul ucide și înspăimântă în aceeași măsură în care civilizația ofensează, subjugă, adâncește decalajele și împătumește extremitățile. Această confruntare dintre *Da* și *Nu* dintre *Bine* și *Rău*, dintre ce a lăsat Dumnezeu și ce creează omul împotriva a ceea ce a lăsat Dumnezeu devine din ce în ce mai violentă, din ce în ce mai greu de controlat, de gestionat și de prevenit.

Existența este un dat. Dintotdeauna, omul a încercat să înțeleagă nu sensul acestui *dat*, pe care l-a atribuit lui Dumnezeu, ci sensul devenirii sale, al mișcării societății omenești, al determinărilor, obstacolelor și perturbațiilor din spațiul evoluției. Și, odată cu evoluția gândirii și a civilizației, a ajuns la o concluzie paradoxală, atât de bine exprimată de Lucian Blaga în *Trilogia culturii*, prin conceptul de *cunoaștere luciferică*. Cu cât cunoaștem mai mult lumea, cu atât se adâncește misterul, adică partea necunoscută încă a acesteia. Însă, adăugăm noi, zona necunoscută nu este doar misterioasă,

adică provocatoare, care incită la investigare, la cunoaștere, deci, la acțiune, ci și primejdioasă, plină de capcane, amenințări și neprevăzut. Ființa umană, avidă de cunoaștere, va fi totdeauna vulnerabilă la necunoaștere și neprevăzut. Din această zonă a necunoașterii, mai exact, a lucrului necunoscut, precum și din cea a falsei cunoașteri (adică a lucrului eronat cunoscut, care poate fi și a dezinformării), vin totdeauna amenințări dintre cele mai diverse și dintre cele mai grave. Există o corespondență perfectă între vulnerabilități și amenințări, adică între necunoaștere și ceea ce poate fi periculos dincolo de ceea ce se vede, dincolo de ceea ce se cunoaște.

Omul a fost creat pentru a cunoaște. El se află într-un permanent război cu ceea ce nu cunoaște, cu ceea ce se opune acțiunii sale de a cunoaște. Și, bineînțeles, aproape tot ceea ce îi este potrivit îi creează disconfort și dorință de a cunoaște, a înțelege și a domina. Unii au spus că, de fapt, procesul cunoașterii este o construcție, bazată pe o relație de asimilare și acomodare între subiect și obiect. Asimilarea înseamnă însă acțiune care nu se bazează pe cooperare, ci pe confruntare. Iar confruntarea este generatoare de conflict. Motivul pentru care acest univers de dincolo de omul individual (care este, de fapt, un om social, întrucât omul nu poate fi decât social), și chiar din el însuși, i se opune mereu este acela că omul schimbă tot ceea ce atinge. Și o face mereu împotriva naturii, împotriva firescului, împotriva a ceea ce a dat Dumnezeu, motivând că și lui i-a dat tot Dumnezeu acest dar de a schimba, de a-și făuri propria sa natură.

Omul tinde, deci, să transforme natura în natură umană, după voința sa, după ceea ce dorește și după cum dorește el pentru el. Această ofensivă a omului este, de fapt, în mare măsură, o agresiune continuă asupra a tot ceea ce se află în jurul lui, dincolo de el și chiar în el. Primul agresor al acestei lumi este, deci, chiar omul însuși. Iar primul agresat este tot el.

Se desprinde de aici o concluzie tulburătoare și deprimantă: „natura“ firească a omului este agresiunea continuă împotriva a tot ce există. Iar primul „obiect“ al agresiunii omului este chiar interiorul lui, al ființei umane. Pentru a schimba ceea ce se află în afara lui, omul trebuie să schimbe mai întâi ceea ce există în interiorul lui. În acest sens, există o bătălie continuă între Eu și Non-Eu, între Ego și Alter Ego.

Aceasta este prima mare falie de importanță strategică, produsă de un război și generatoare de război. Din păcate, omul nu mai ține seama de ea, n-o mai recunoaște (decât în sens filosofic, denumind-o câteodată dialectică), ba chiar o consideră o calitate indispensabilă, specifică și eroică. Omul acționează asupra a orice, oricum și oricând, în numele cunoașterii și transformării naturii, al progresului și civilizației. Însuși Marx spunea că important nu este a cunoaște lumea, ci a o transforma. Structura complexă a ființei umane, conștiința de sine, capacitatea demiurgică pe care și-o asumă (sau care i-a fost dată) face din om un fel de „Dumnezeu al lucrurilor mărunte“, cum rezultă din superbul roman cu același nume „*Le Dieu des petits riens*“ al scriitoarei indiene Suzana Arundhati Roy. El, omul, este vinovat de faliile pe care el însuși le creează între Eu și Non-Eu, între el și restul lumii, între el și mediul în care trăiește, între mediul uman și cel natural, între proiect și realitate, între gând și viață. De aceea, el este, deopotrivă, agresor și agresat, atacator și apărător, călău și victimă.

În acest mediu ostil, omul trebuie să supraviețuiască și să-și supraviețuiască. Să-și supraviețuiască, în primul rând, lui însuși. Sensul supraviețuirii nu este dat însă de natura lucrurilor, nici de lucrarea naturii, ci de opoziția dintre tendința agresivă a omului și tendința conservatoare a naturii lucrurilor. Dar și în natura umană, adică în lumea omului, există și proliferază acest fenomen care cuprinde o agresiune continuă și o apărare continuă. Pe plan mai larg, această confruntare se duce între caracteristica ofensivă a comunităților omenești, dată

de jocul intereselor, și suportul stabil și conservator al acestora, dat de sistemele de valori.

Cu alte cuvinte, pe de o parte, interesele se confruntă între ele în adevărate bătălii strategice de întâlnire și, pe de altă parte, interesele agrează sistemele de valori, dar și contribuie, prin produsele recunoscute și confirmate în timp ale acțiunii umane eficiente, la generarea lor. Este o geneză asemănătoare generării continue a coralilor din cadrul unui mare recif.

Unii spun că omul și societatea omenească generează și regenerează continuu ofensiva cunoașterii sau războiul continuu împotriva necunoscutului. Din această perspectivă, sunt foarte greu de identificat și de definit amenințările necunoscutului, în speță ale necunoașterii, ca și vulnerabilitățile omului și ale societății omenești, ca să nu mai vorbim de cele care rezultă din condiția ființei umane de *homo politicus*.

În aceste condiții, cine supraviețuiește? Omul sau natura? Omul sau mediul care-l motivează și-l hrănește? Omul demiurgic sau natura umană, care este, la rândul ei, dar pe un alt nivel decât cel al naturii de dincolo de ființa umană, conservatoare și oarecum stabilă, dar și demiurgică? Și, având în vedere că însuși omul și natura sa fac parte din marele sistem al naturii-mamă, nu cumva acest comportament agresiv al omului se constituie într-o continuă revoltă? Care dintre ființele de pe Terra și, poate, din Univers, se mai revoltă împotriva propriei sale naturi, tăindu-și, încet, încet, craca de sub picioare? Iată una dintre marile dileme ale începutului de mileniu. Poate, cea mai importantă.

Informația și economia, sub presiunea unor nuclee în expansiune, se globalizează, în timp ce entitățile umane se bat în continuare pentru a-și moderniza, actualiza sau păstra identitatea. Globalizarea este firească. Ea ține de legea entropiei informației, adică de tendința sistemelor spre entropie zero. Or, entropie zero înseamnă moartea sistemului. Dar și bătălia pentru identitate este firească, întrucât, odată cu dispariția identităților,

va dispărea și omenirea. Așadar, identitățile se cer protejate și menținute cu orice preț.

Identitățile sunt însă dinamice. În timp ce unele își epuizează energia și dispar sau se transformă, apar altele. Oamenii știu avantajele globalizării, dar, în aceeași măsură, simt și pericolul acesteia. De aceea, între globalizarea intempestivă și agresivă și conceptul identitar va exista totdeauna un război. Un război din care se va ieși, probabil, fie printr-un proces de globalizare a identităților, fie printr-o reconfigurare dramatică a unei structuri cu centre de putere aflate, în același timp, într-un parteneriat strategic pentru dominarea sau gestionarea restului lumii, ceea ce ar asigura o oarecare stabilitate și, într-o competiție extrem de tensionată, o nouă reconfigurare a străvechii bătălii pentru puterea mondială.

Această competiție, dată de natura umană care nu acceptă egalitatea (mai ales în ceea ce privește puterea), este generatoare de conflicte și de războaie. Cu alte cuvinte, indiferent de politica și strategia parteneriatelor, confruntarea dintre marile entități, dintre marile centre de putere – ele însele aflate într-un complicat proces dinamic de metamorfozare, de reconstrucție interioară – va exista totdeauna, manifestându-se pe întreaga scală, de la deosebire la criză și conflict, de la concurență și competiție la război.

O astfel de confruntare care, în esența ei, este pe viață și pe moarte înseamnă, deci, război. Un război care, probabil, nu va dispărea niciodată din societatea omenească, ci doar se va modela, cameleonic, după chipul și asemănarea veșnicilor beligeranți: om contra om.

De aceea, tema războiului viitorului este și va fi totdeauna de mare actualitate, foarte importantă atât pentru politicieni, economiști și militari, pentru învățământul militar superior, pentru înțelegerea noilor dimensiuni ale fenomenului război, cât și pentru întregul efort de structurare și pregătire a Forței Armate românești în cadrul procesului de integrare în NATO și

de activitatea militară a țării, ca membru *de facto* și *de jure* al Alianței. Chiar dacă trăim o relativă perioadă de pace, războiul se infiltrează, insidios, pe alte planuri și prin alte căi, de la cele geofizice, la cele informaționale și de distrugere a mediului, de la cele economice, la bătăliile violente teroriste și contra-teroriste, continuând să facă parte din viața noastră. Deși nu-l dorim și ne temem de el, deși îl repugnăm și îl condamnăm, nu încetăm și nu vom înceta nici o secundă să ne pregătim pentru el și, într-o formă sau alta, să participăm la el. Întrucât războiul s-a extins enorm, luând forme care, altădată, nu-i erau specifice, putem spune că avem de-a face cu un adevărat *război continuu*, cu un *război permanent*.

Războiul continuu este un concept nou, puțin studiat, dar se aplică și își pune rapid amprenta și asupra strategiei militare. La rândul ei, strategia militară, ca expresie concretă a marii strategii, a strategiei de securitate națională, va fundamenta, din punct de vedere teoretic și practic, noul război. Mutațiile pe care acesta le produce în prospectarea teatrului de război și teatrelor de operații se află abia la început. Este însă clar că ele influențează și vor influența radical tot ce ține de domeniul confruntării, al crizelor și conflictelor, de la cele economice la cele armate, de la politica de apărare și securitate, la strategia economică, informațională și militară, de la scopurile și obiectivele războiului la tactica de confruntare nemijlocită în teatru. De aceea, lucrarea de față își propune să aprofundeze domeniul, să sesizeze determinările, interdeterminările și indeterminările complexe ale acestor mutații, apelând la literatura existentă, la experiența ultimelor conflicte armate și făcând conexiunile, ipotezele și previziunile necesare.

Pentru sistemul militar românesc, analiza impactului *Războiului continuu*, sau a *Războiului permanent* – ca război al prezentului și, mai ales, al viitorului – asupra strategiei militare a timpurilor care vor veni constituie o necesitate. În condițiile integrării în NATO, se cer cunoscute și aplicate noile concepte,

atât în procesul de învățământ, cât și în realizarea efectivă a standardelor Alianței.

Obiectivul acestui demers este acela de a contribui la dezvoltarea unei culturi strategice și la asigurarea unui suport teoretic solid efortului de identificare a condiționărilor complexe ale tuturor formelor de război, de la cel clasic la cel informațional și mai ales ale Războiului bazat pe Rețea, ale războaielor disimetrice și asimetrice, a celor mai eficiente strategii de securitate și, în consecință, a unei strategii militare corespunzătoare.

Cititorii de toate categoriile, dar în mod special cadrele didactice și studenții din învățământul militar superior, îndeosebi din cel de valoare strategică, factorii de decizie politică și militară, ofițerii din Statul Major General și din statele majore ale categoriilor de forțe, din comandamentele operaționale și din structurile integrate, comandanții și ofițerii din structurile centrale, cercetătorii, militarii profesioniști și, în general, toți cei interesați de fenomenul război au nevoie de o astfel de abordare care să actualizeze și să aprofundeze dezbaterile, teoriile și ipotezele în domeniul determinărilor strategice ale războiului prezentului, dar mai ales ale războiului viitorului, cu toate formele lui de manifestare, și să faciliteze astfel actul cunoașterii și acțiunii eficiente.

Cei care vor avea curiozitatea și răbdarea să citească acest volum vor găsi, în paginile sale, reflecții, judecăți explicative și apreciative și predicții asupra interdeterminărilor privind viitorul războiului și al strategiei militare, un sistem de proiecție, pe coordonate noi, a acțiunii militare moderne, o actualizare a raportului strategie-război și a celorlalte interdependențe care se creează la nivel politico-militar și strategic.

CAPITOLUL 1

FENOMENOLOGIA RĂZBOIULUI. EVOLUȚIE ȘI INVOLUȚIE

1.1. Cauzalitatea războiului. Determinări și indeterminări

Războiul, în esența lui, nu s-a schimbat. El rămâne ceea ce a fost mereu: o continuare, mai exact, o exprimare și o materializare, prin mijloace violente, a politicii, o cale directă de deblocare a unei situații internaționale complexe, o modalitate categorică, imediată, violentă și intempestivă de impunere a voinței în dialectica de confruntare dintre entități. S-au dat multe definiții războiului. Toate au fost confirmate, întrucât exprimă ceea ce este sau poate fi, de fapt, războiul, privit dintr-o mulțime de unghiuri și de perspective.

Unii autori¹ sunt de părere că definiția dată de Clausewitz războiului, cel puțin pentru democrațiile occidentale, ar fi arhaică. Aceste democrații prețuiesc infinit viața și stabilitatea. Lor le repugnă orice aventuri militare dacă acestea implică pericole și pierderi de vieți omenești. Există câteva exemple de notorietate. Războiul din Vietnam ridică și astăzi probleme în Statele Unite ale Americii. În Europa, această atitudine s-a accentuat prin anii '80, odată cu desfășurarea rachetelor. La începutul anului 1980, au avut loc mari manifestări în Germania Federală, Olanda, Italia și chiar în Marea Britanie împotriva desfășurării acestor rachete. Populația acestor țări (și nu numai), care trăise experiența a două războaie mondiale, avea o cu totul altă concepție privind securitatea lor și a continentului decât guvernele respective. În 1983, Aliații (Statele Unite, Marea Britanie, Italia și Franța) au trimis un corp expediționar

¹ www.stratisc.org, Pierre Marie Gallois, *Renouveau de la grande stratégie des politiques et de la stratégie des militaires*

în Liban, pentru salvarea minorității creștine, rezolvarea problemei palestiniene și pentru a impune Siriei un comportament rezervat. Au fost însă de-ajuns două atentate pentru ca trupele aliate să se repatrieze imediat. În aceste atentate, Statele Unite ale Americii au pierdut 220 de oameni, iar Franța 58. De asemenea, ceva mai târziu, Franța, dorind să ajute la despresurarea trupelor generalului Aoun, a trimis în zonă un portavion și navele însoțitoare. Însă atentatul terorist asupra unui avion DC 10 al UTA și presiunea opiniei publice franceze au determinat autoritățile să cheme flota în baza de la Toulon. Același lucru s-a întâmplat și cu forțele americane care au acționat în Somalia, în 1994. Au fost de-ajuns câteva imagini de televiziune care prezentau umilirea unui pilot american, pentru ca grupul expediționar să fie retras.

Desigur, de aici nu rezultă că democrațiile occidentale au renunțat la orice fel de război, ci doar la acel război care produce victime din rândul acestora, care tulbură ordinea și liniștea acestora. Oricum, populațiile de pretutindeni sunt împotriva violenței armate și refuză soluțiile militare. Acest refuz are cel puțin trei argumente bine întemeiate: dezvoltarea fără precedent a armelor de distrugere în masă și a armamentelor de mare precizie, care, în caz de război, fac imposibilă protecția populațiilor și a sistemelor de valori; crearea pericolului ca, prin acțiunea militară, să se înregistreze pierderi intolerabile în rândul forțelor expediționare; pericolul terorist, care afectează în primul rând țările occidentale.

Războiul este, deci, un fenomen social complex, un fenomen-limită. El ține de o esență socială care conține confruntarea. Desigur, nu orice confruntare este război, dar orice război este o confruntare, și anume, o confruntare armată violentă. Războiul nu este un blestem, nu este o catastrofă, chiar dacă, uneori, duce la catastrofe umane, materiale, ecologice și culturale inimaginabile. Războiul este o realitate a tuturor timpurilor. Dar el nu poate fi luat doar ca un dat, chiar dacă, adesea, oame-

nii sunt neputincioși în fața lui, nici ca o pedeapsă, ca o fatalitate, ci ca o rezultată a cumulării unor tensiuni pe o serie de vectori politici, economici, sociali, ideologici, psihologici și chiar culturali. În ultimă instanță, războiul este un act de voință politică, adică un instrument violent al politicii.

Pentru că este un act cu totul deosebit, el a fost investigat și studiat, în toate timpurile, de către toți marii gânditori ai omenirii și dinspre toate orizonturile: unii au studiat războiul pentru a-i descoperi cauzele și a le eradica, prevenind astfel acest cataclism, acest seism al societății umane, alții au dorit doar să-i înțeleagă filozofia, fizionomia și mecanismele. În 1945, sociologul francez Gaston Bouthoul (1896-1980), fondatorul polemologiei² – știința sociologiei războiului –, scrie, împreună cu René Carrere, lucrarea *Le défi de la guerre (1740-1974)*³, prin care face o analiză pertinentă a războiului, a rațiunilor care-i dau naștere, precum și a consecințelor și implicațiilor acestuia în plan social, economic, demografic și ideologic.

Aceste implicații sunt doar sesizate, ceea ce este, desigur, foarte important. Mult mai important este însă studierea aprofundată a originii războaielor, a cauzelor care le produc, a rațiunilor care le perpetuează, a formelor de manifestare și de reproducere, a sistemelor generative și, bineînțeles, a consecințelor. Aici nu există explicații categorice, universal valabile.

Societățile sunt prea mult diferențiate – ceea ce le separă este, adesea, mult mai presant și, evident, mai puternic, mai grav și mai important decât ceea ce le unește, întrucât din diferențe apare conflictul –, de unde și unghiurile foarte felurite din care este privit și analizat războiul.

„Omenirea știe să calculeze, într-o fracțiune de secundă, ascunzișurile sateliților planetei Jupiter, să construiască ordina-

² Πολεμος – polemică, război; λογος – știință.

³ Gaston Bouthoul, René Carrere, *Le défi de la guerre (1740-1974)*, PUF, Paris, 1976.

toare capabile să trateze zeci de milioane de date pe minut, dar ea nu este în măsură nici să prevadă, nici să evite violențele civile și războaiele care, de mii de ani, însângerează și continuă să însângereze orașele și pământurile: recenzându-se conflictele armate majore care s-au produs începând din 1740, autorii au enumerat 366, dintre care 71 după 1945. Oamenii au cunoștințe și potențialuri de care s-ar putea lipsi; dar ei continuă să se supună ignoranțelor și impotențelor ale căror efecte crude le resimt mereu.⁴

Războiul apare, deci, dintr-o perspectivă acțională, ca o fatalitate. Se pare că, orice ar face sau nu ar face, omenirea nu are cum să scape de acest însoțitor permanent al ei, așa cum pământul nu scapă de cutremure și fenomene meteorologice, iar natura de metamorfozele pe care le cuprind ciclurile trofice. Această concluzie rezultă din întreaga existență a societății omenesti. În nici o epocă, nu au lipsit războaiele.

Aproape după fiecare război care a produs distrugerii și pierderi imense de vieți, omenirea și-a pus problema eradicării acestui mod de confruntare violentă, dar, de îndată ce contrastele și tensiunile s-au acumulat, iar dialogul a devenit imposibil, a recurs din nou la război, ca mijloc de deblocare a situației strategice, mai exact, politico-strategice internaționale. Războiul nu este însă o fatalitate. Mulți îl privesc ca pe un rău necesar sau ca pe un act eroic, ca pe o chestiune de onoare și de mare demnitate, în jurul căreia s-au țesut numeroase legende și opere nemuritoare.

Cauzele războiului sunt mereu aceleași și, de fiecare dată, altele. Mereu aceleași, întrucât războiul izbucnește totdeauna atunci când și acolo unde dialogul încetează, este nedorit sau reprimat, locul lui fiind luat de politica de forță sau de ripostă și mereu altele, întrucât subiectul și obiectul unui dialog sunt, de fiecare dată, diferite. Oamenii și entitățile umane au foarte

⁴ <http://www.chez.com/saintpierre/Bouthoul.html>, Gaston Bouthoul, *Le défi de la guerre*, p. 9.

multe de împărțit: teritorii, resurse, mentalități, influențe și, mai ales, putere. Puterea este motivul esențial și permanent al conflictului armat. Războiul este un neîntrerupt lanț de bătălii pentru resurse, teritorii și putere.

Cu alte cuvinte, războiul se prezintă ca un fenomen al expansiunii și ciocnirii frontierelor. Tipurile de frontiere care se confruntă dau tipurile de războaie care se declanșează, atunci când respectivele frontiere se ciocnesc. Gradul de agresivitate al frontierelor dă gradul de intensitate al războaielor care le corespund. Pare o simetrie perfectă, o relație acțiune-reație, cauză-efect.

De aceea, s-ar putea desprinde concluzia că, dacă vrem să eradicăm războiul, trebuie să desființăm frontierele. Dar ofensiva împotriva frontierelor este veche de când lumea. Mereu sunt desființate unele frontiere și mereu apar altele. Frontierele nu pot fi însă desființate. Ele fac parte din natura umană.

În realitate, aceste raporturi au condiționări foarte numeroase și se manifestă în modalități diferite de la o epocă la alta, de la un război la altul.

Noua revoluție în domeniul militar, tratată pe larg și controversat, în numeroase studii și lucrări de specialitate, progresul științific și tehnic fără precedent reprezintă acel foaier generator de mișcare reală și virtuală, de acumulări capabile să declanșeze și să susțină substanțiale metamorfoze spațio-temporale în teoria și practica războaielor și a conflictelor, prevestind „o cruciadă spre viitor”⁵, adică o nouă ofensivă a frontierelor științifice și strategice, o nouă paradigmă a fenomenului război și artei militare.

Nimic nu este perfect pe lumea aceasta, nici măcar războiul. Dimpotrivă, dintre toate lucrurile imperfecte, războiul, care se prezintă ca fiind cel mai mare consumator de resurse, rămâne confruntarea cea mai dramatică și cea mai imperfectă.

⁵ Mircea Mureșan, Gheorghe Toma, *PROVOCĂRILE ÎNCEPUTULUI DE MILENIU*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.

Acesta reprezintă unul dintre marile paradoxuri ale tuturor timpurilor.

1.2. Teoria și practica războiului

Mai este războiul o continuare a politicii? Face el parte nemijlocită din filosofia politică? Sau războiul înseamnă... sfârșitul politicii, al dialogului, diplomației și acțiunii politice? La ora actuală, definiția războiului se sprijină pe opțiuni și interpretări situate între aceste două repere fundamentale: *continuarea politicii și sfârșitul politicii*⁶. În „Le monde diplomatique” din martie 2003, Ignacio Ramonet⁷ notează o chestiune care, la urma urmei, este fundamentală pentru definirea sau redefinirea războiului în epoca actuală.

El sesizează teama omenirii că, în problema Irakului, se simțea, încă din perioada pregătirii acțiunii, că urmează să se întâmple ceva fundamental. Cel puțin în ceea ce privește atitudinea și opiniile, în problema războiului din Irak, arhitectura internațională se prăbușea, ONU era îndepărtat, Uniunea Europeană se diviza, NATO suferea o ruptură, prima de acest gen (prin exprimarea dezacordului Germaniei, Franței și Belgiei în ceea ce privește declanșarea ostilităților) și unica de la înființarea Alianței...

Pe 15 februarie, 10 milioane de oameni protestează împotriva războiului. Această lume refuză să accepte violența în relațiile internaționale. Lumea nu înțelege pe deplin nici cauzele, nici rațiunile acestui război. Dar, oare, a înțeles omenirea vreodată pe deplin cauzele și rațiunile războiului?! Ele rămân, totdeauna, deci și în acest caz, cumva enigmatice. De ce Franța și Germania s-au opus? De ce nu s-a găsit altă cale? Oamenii

⁶ *Sfârșitul politicii* este înțeles ca sfârșit al dialogului, diplomației și al altor instrumente ale politicii situate în afara războiului.

⁷ <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/RAMONET/9870>, Ignacio Ramonet, *De la guerre perpétuelle*, în *Le monde diplomatique*, mars, 2003.

planetei, în mare parte, s-au opus și se opun nu numai acestui război, ci oricărei forme de violență. O altă parte a omenirii l-a acceptat și îl acceptă. Nu se face însă un referendum. Rațiunile care-l generează se consideră suficiente pentru a fi declanșat. Situația, ca atare, continuă, totuși, să rămână enigmatică.

Atacarea și învingerea rapidă a armatei lui Saddam Hussein nu rezolvă problema. Apar noi date, noi dezvăluiri, noi semne de întrebare. Războiul propriu-zis se sfârșește. Armata lui Saddam este spulberată. Conflictul însă continuă. Dintr-un război armată contra armată, confruntarea devine un război de gherilă. Pierderile coaliției sunt mult mai mari decât cele din timpul războiului propriu-zis.

Desigur, pierderile forțelor rebele, ale forțelor care se opun stabilizării și democratizării Irakului sunt de zeci de ori mai mari. Dar se pare că nu contează... Întrebarea, totuși, persistă: Ce fel de război se duce în Irak? Este același cu războaiele din secolul al XIX-lea și din secolul al XX-lea dintre forțele coloniale și forțele care se opuneau colonizării, dintre forțele puterilor coloniale și forțele insurgente? Desigur, nu este același. Aici este vorba de cu totul altceva. Obiectivul politic al războiului din Irak nu pare a fi și nu este cucerirea teritoriului acestuia, ci stabilizarea zonei, controlul resurselor energetice, lichidarea oricărui posibil punct de sprijin pentru rețelele teroriste și prevenirea escaladării tensiunilor de falie în spectrul economic și civilizațional.

Și chiar dacă esența războiului nu s-a schimbat nici în cazul confruntării din Irak, fizionomia lui este oarecum diferită de cea a războaielor din trecut. În primul rând, acest război se prezintă ca un timp de confruntare prin care o mare putere, în jurul căreia se constituie o comunitate internațională, înlătură un regim politic dictatorial și impune un anumit tip de comportament. Este un război care s-a desfășurat și se desfășoară în văzul lumii. Desigur, există rațiuni care nu au apărut pe ecrane, în marile jurnale sau în conferințele de presă desfășurate cu

regularitate de ambele părți. Dar acest război a fost și este prezent în fiecare zi pe ecranele televizoarelor din toată lumea. De o parte, se află forțele unei coaliții, de cealaltă parte, gherilele irakiene. S-a instalat un guvern irakian, care va lua decizii în ceea ce privește drumul democratic al Irakului, dar situația este mult prea complexă pentru a se putea desprinde concluzii finale.

Există însă câteva certitudini. Una dintre acestea este aceea că războiul rămâne și în continuare ceea ce a fost el dintotdeauna: un instrument al politicii.

Mutațiile produse în sfera politicului nu au schimbat și nu schimbă esența războiului – impunerea voinței prin intermediul forței –, dar complică raporturile care se creează în sistemul justificării violenței. Există deja sincope în configurarea voinței politice.

Acestea sunt cauzate de discrepanța intereselor și, deci, a determinărilor. Rațiunile pentru care unele țări s-au opus intervenției armate în Irak nu au avut în vedere Irakul, ci dinamica intereselor, fizionomia configurării și construcției mediului de securitate în această zonă importantă a lumii.

S-au evocat, în fața Consiliului de Securitate al ONU, în sprijinul războiului, într-un raport intitulat „Un deceniu de amenințări și provocări”, șapte argumente, dintre care trei sunt foarte importante: nerespectarea rezoluțiilor Națiunilor Unite; deținerea armelor de distrugere în masă și a rachetelor balistice sau căutarea de a deține astfel de mijloace; violarea drepturilor omului (execuții după o judecare sumară, violuri, torturi). Celelalte patru argumente se referă la: terorism⁸; prizonieri de război; bunuri confiscate în timpul invaziei din Kuweit (material militar și obiecte de artă); deturnarea programului „Petrol contra hrană”.

⁸ Irakul ar fi adăpostit palestinieni și ar fi oferit 25.000 de dolari familiilor pentru fiecare atac sinucigaș împotriva Israelului.

Argumentele sunt, după părerea noastră, puțin importante în cazul acestui conflict. Cel mult, ele pot justifica, în fața opiniei publice, realizarea coaliției împotriva regimului lui Saddam Hussein și atacarea armatei acestuia cu o forță de 300.000 de oameni, aplicând, pentru prima dată, un concept strategic nou, cel al Războiului bazat pe Rețea. Importantă este evoluția situației strategice generale și din zonă spre conflict. Între principalele elemente ale acestuia pot fi situate și următoarele:

- apariția și proliferarea amenințărilor asimetrice, îndeosebi a celor teroriste, a rețelelor de traficanți și a economiei subterane;
- proliferarea tendințelor extremiste și fundamentaliste, îndeosebi a fundamentalismului islamic;
- starea de haos declanșată după spargerea bipolarității și reorganizarea dificilă a relațiilor internaționale;
- apariția unor noi focare de instabilitate, de criză și conflict;
- apariția și proliferarea unor mișcări identitare, dar nu în sfera politicului, deci a statelor, ci în cea nonstatală sau anti-statală;
- numeroasele efecte secundare, îndeosebi asupra statelor naționale și statelor sărace, ale presiunii grăbite și nejustificate exercitate de anumite elemente ale procesului de globalizare;
- noua configurație a bătăliei pentru resurse;
- apariția și dezvoltarea parteneriatelor strategice.

În aceste condiții, războiul nu se mai prezintă ca o înfruntare între entități simetrice, între beligeranți oarecum egali, care se pregătesc din timp și se cunosc destul de bine, ci capătă un caracter disproporționat și asimetric, de o parte situându-se marea putere politică, economică, tehnologică și informațională, în jurul căreia se grupează o foarte puternică și interesată comunitate internațională – în esența ei, dominantă și globalizantă – și, de cealaltă parte, restul lumii, care se prezintă ca un amalgam diform, dezordonat și imprevizibil, caracterizat de

anomie socială, fragmentare, sărăcie, persistență a unor focare generatoare de crize și conflicte și opoziție față de constituirea unor noi centre de putere, care sunt percepute ca noi forme de dominare.

Războiul capătă și el, în dinamica scopurilor și obiectivelor finale, asemenea trăsături. El devine din ce în ce mai mult, fie mijloc de impunere a voinței politice a unei mari puteri, a unei coaliții, a unei alianțe sau a unui grup de state, a comunității internaționale, fie o modalitate de reacție la aceste impuneri. Dar toate acestea par a fi fost și până acum.

Singurul aspect nou îl reprezintă ceea ce se numește impunerea voinței comunității internaționale. Deși prin *comunitate internațională* fiecare înțelege ceea ce corespunde intereselor sale, este foarte clar că noțiunea respectivă implică mai mult state, organizații și organisme internaționale, alianțe și coaliții constituite pe anumite criterii.

Comunitatea internațională nu înseamnă încă reunirea tuturor statelor și a tuturor intereselor în același interes, în același orizont politic și în același concept strategic. Se tinde însă către așa ceva.

Cu alte cuvinte, din punct de vedere teoretic, războiul prezentului și, cu atât mai mult, cel al viitorului, înseamnă:

- analiza noilor pericole și riscuri pe care le presupune conflictualitatea armată;
- analiza și prognoza efectelor principale și secundare ale conflictualității armate actuale și viitoare;
- conceperea (adoptarea sau adaptarea) unor doctrine și strategii ale unui astfel de război;
- elaborarea unui model actual (și viitor) al conflictului armat bazat pe strategii asimetrice și pe răspunsul adecvat (adaptat, adoptat) la acestea (care se fundamentează tot pe strategii asimetrice);
- elaborarea unor noi ipoteze privind fizionomia și filosofia conflictualității armate și verificarea lor.

Din punct de vedere practic, războiul viitorului presupune:

- acțiuni ale marii puteri mondiale (centre de putere, alianțe, coaliții, comunități internaționale foarte puternice, grupuri de state constituite în parteneriate strategice etc.) împotriva regimurilor politice dictatoriale, a statelor care adăpostesc sau generează terorism și amenințări asimetrice;
- realizare a mijloacelor necesare pentru pregătirea și desfășurarea unui război de acest fel, care se prezintă ca fiind, deopotrivă, continuu, particularizat și extrem de diversificat;
- constituire a unor grupări de forțe diferite și asimetrice care să răspundă cu promptitudine acestui gen de provocări și amenințări;
- realizare a unei legislații internaționale pe măsură.

Ca întotdeauna, războiul face parte din filosofia politică. El nu este doar o realitate. El este și un concept. Există o teorie a războiului, care se dezvoltă odată cu evoluția societăților omenești, și nimeni nu știe care va fi (dacă va fi vreodată) o limită de sus a acesteia.

Oricum, războiul urmează drumul societății omenești, este un însoțitor permanent al acesteia. Mai mult, de cele mai multe ori, lumea își raportează, adesea, timpul și evenimentele la realitatea, continuitatea și discontinuitatea acestui fenomen: înainte de război, între două războaie, după război. Zeii războiului nu sunt prea numeroși, dar sunt extrem de temuți: Ares, Marte, Wotan sau Odin. Războiul a fost perceput, de-a lungul timpurilor, ca o răzbunare a cerului, ca un foc al infernului, ca o pedeapsă dată oamenilor, ca un seism social etc.

Războiul continuă să fie ceea ce este el dintotdeauna: un fenomen social complex, un seism social care duce la descărcarea unor energii acumulate în timp.

Formele pe care le îmbracă un astfel de fenomen sunt și vor fi din ce în ce mai numeroase și mai greu de controlat. Aici se pare că va acționa și mai pregnant un principiu al

proporționalității: cu cât societatea va fi mai complexă și mai dezvoltată, cu atât va fi mai greu de controlat, de gestionat acest fenomen intrinsec al ei, războiul. Lucien Poirier⁹ pune deasupra războiului acțiunea strategică. Războiul nu este decât o modalitate a acesteia, care produce un efect ce-i conferă un statut cel puțin ciudat, ca să nu spunem special.

1.3. Războiul în viziunea determinismului mecanicist

Cum era privit războiul în epoca rigidității sociale, tehnologice și informaționale? Care sunt marile valențe și marile minusuri ale acestui tip de determinism? Care sunt inconvenientele jocurilor strategice cu sumă nulă?

Esența războiului nu s-a schimbat. El rămâne ceea ce a fost dintotdeauna. Ceea ce se schimbă mereu este viziunea asupra războiului, mai exact modul cum este cunoscut, înțeles și judecat. În epoca determinismului mecanicist, războiul era înțeles ca un dat, ca un fenomen care avea o finalitate precisă marcată de o victorie și o înfrângere. În timp ce unul era învingător, celălalt era, în mod categoric, învins. Rareori se încheiau războaiele

Războiul poate fi privit, deopotrivă, ca o criză într-un sistem evoluționist, ca o criză de sistem, dar și ca o modalitate de deblocare a unei situații complexe, extrem de periculoase (pentru existența și evoluția sistemelor). Propriu-zis, războiul nu reprezintă doar partea superioară a crizei, adică ultima ei etapă. Ultima etapă a crizei este criza însăși, întrucât criză înseamnă blocaj. Criza este situația-limită în evoluția unui sistem, care, practic, blochează această evoluție. Iar războiul nu este limita superioară a unei crize, ci soluția cea mai radicală, adică ultima soluție pentru ieșirea din criză. Însă, într-un anumit sens, și războiul face parte din criză, așa cum moartea face parte din

⁹ Lucien Poirier, *Panser stratégiquement*.

viață. Dar el nu poate și, în opinia noastră, nu este bine să fie înțeles doar ca ultima etapă a crizei, ci, așa cum s-a afirmat mai sus, ca o soluție (ultima soluție) pentru ieșirea din criză. În viziunea determinismului mecanicist, lucrurile sunt tranșante. Când celelalte mijloace (diplomația, dialogul, negocierea etc.) nu dau rezultate, se apelează la forță, adică la acțiunea violentă pentru impunerea voinței uneia dintre părți asupra celeilalte, pe această cale realizându-se ieșirea din criză. Evident, nu orice criză, presupune, ca soluție ultimă pentru ieșirea din ea războiul. Este vorba de criza acelor sisteme sociale internaționale (zonale, regionale, de falie și chiar din interiorul unui stat) care au evoluții conflictuale grave.

Războiul poate avea, pentru echilibrul social, rolul unei adevărate intervenții chirurgicale, care se dorește a fi din ce în ce mai precisă și mai eficientă și din ce în ce mai puțin dură. În acest sens, războiul poate fi privit ca un fel de terapie de șoc, în urma căreia sunt înlăturate unele disfuncțiuni și consumate energiile negative acumulate în intervalele dintre două vârfuri de conflict. Războiul se prezintă, metaforic vorbind, ca un fel de lovitură de ciocan peste fierul înroșit. Dacă fierul nu este suficient de înroșit, efectul loviturii de ciocan nu este și nu poate fi cel scontat. Era lui Napoleon s-a încheiat prin pierderea bătăliei de la Waterloo, iar aventura celui de-al III-lea Reich, prin acțiunile ferme ale Națiunilor Unite și obligarea Germaniei hitleriste să capituleze. Oare lucrurile vor fi la fel de tranșante și în viitor în ceea ce privește războiul ca soluție de deblocare a unei situații de criză?

1.4. Războiul în epoca determinismului dinamic complex. Teoria haosului

Cum este privit războiul în epoca deschisă de teoria sistemelor dinamice complexe? Cum se prezintă, în această epocă legile și principiile războiului? Care sunt principalele utilizări ale teoriei haosului în conceperea și funcționarea sistemelor

militare? Cum poate influența această teorie strategiile operaționale antiteroriste, cele al gestionării crizelor și situațiilor post-conflict?

Războiul nu se mai prezintă nici ca un dat, nici ca o fatalitate. El reprezintă pur și simplu o realitate ca oricare alta, care face parte din viața oamenilor, depinde de oameni, mai exact de comunitățile umane, și, de aceea, trebuie cunoscută, înțeleasă și folosită (sau evitată) de oameni și de entitățile umane. Este adevărat, războiul încă subjugă și înspăimântă. Oamenii de pe toate continentele se roagă la Dumnezeu să-i ferească de boli, de calamități naturale, de dezastre și de războaie. Fără a neglija caracterul distrugător al războiului, trebuie totuși să afirmăm că războiul are rolul lui social, declanșându-se de regulă atunci când toate celelalte forme de rezolvare a unei probleme frontaliere sau internaționale s-au epuizat.

Erori sau expresii ale unor strategii indirecte?!

Într-un articol publicat în *Revue internationale et stratégique* nr. 53 din 2004¹⁰, Daniel Serwer¹¹ subliniază numeroasele erori făcute de George W. Bush, de Jaques Chirac, de Gerard Schröder și nu numai în aprecierile situației internaționale și, ca urmare, în deciziile luate. De aceea, în viziunea cercetătorului american, „riscurile de a înțelege prost această lume sunt mult mai numeroase decât șansele de a o înțelege.”¹² George W. Bush credea că irakienii vor întâmpina trupele americane cu flori și cu lauri, ca eliberatoare. El a avut

¹⁰ Daniel Serwer. *De trop nombreuses erreurs et une coopération insuffisante*, în „Revue internationale et stratégique”, nr.53 din 2004, pp. 117-120.

¹¹ Daniel Serwer este director ale Departamentului Operațiilor pentru Pace și Stabilitate în cadrul Institutului pentru Pace al Statelor Unite (USIP) din Washington DC și poate fi contactat la adresa: dserwer@usip.org.

¹² Daniel Serwer, *Op.cit.*, p.117

dreptate, dar numai în parte, deoarece, într-adevăr, majoritatea irakienilor au întâmpinat trupele americane astfel, însă nu toți irakienii. În consecință, perioada post-conflict care a urmat s-a caracterizat printr-o intensificare a acțiunilor de gherilă și ale rezistenței irakiene, care au produs americanilor mai multe pierderi decât întregul război. De asemenea, Bush a considerat că irakienii dețineau arme de distrugere în masă (de altfel, acest lucru a și reprezentat unul dintre argumentele care au grăbit declanșarea acțiunilor armate).

Realitatea era însă cu totul alta. Nici conducerea politică a Franței, nici cea a Germaniei, nici cea a Belgiei nu au avut în întregime dreptate, opunându-se intervenției militare în Irak. Campania coaliției s-a desfășurat în ritm rapid și, cu toată situația post-conflictuală destul de complicată, se pare că obiectivele războiului au fost atinse. Jacques Chirac gândea că, în situația în care americanii atacă Irakul, întreaga lume arabă va intra într-o dezordine periculoasă. N-a avut loc nici o dezordine, lumea arabă văzându-și în continuare de treburile ei. Se pare chiar că, odată cu înlăturarea lui Saddam Hussein de pe scena internațională, nemulțumirile și problemele lumii arabe s-au diminuat. Cancelarul german Gerhard Schröder credea că ar putea reface credibilitatea sa în imaginea SUA, după ce a dus o campanie electorală fondată și pe opoziția față de războiul din Irak. Totuși, Germania reprezintă unul dintre principalii parteneri europeni în dialogul cu Statele Unite. Chiar și Saddam Hussein ducea o politică plină de ambiguități. Pe de o parte, el dorea să-i convingă pe americani că deține ADM și, pe de altă parte, să le arate inspectorilor ONU că nu deține astfel de arme. Realitatea i-a dezamăgit pe toți. Saddam nu era decât un dictator îngrădit, epuizat, lovit și nimicuit cu mult înaintea acțiunii militare din martie 2003. Toată lumea trebuia să știe acest adevăr. Și chiar dacă un astfel de adevăr nu era și nu putea fi cunoscut și recunoscut în întreaga lui dimensiune, în

toate detaliile (totdeauna mai rămâne un sâmbure de neprevăzut care poate genera o situație surprinzătoare), oricine își putea imagina că, în actualele condiții ale globalizării și exploziei *high tech* și *IT*, nu se pot ivi surprize decât din partea acelor entități care dețin astfel de tehnologii, care beneficiază de o poziție privilegiată în tehnologie și în ciber spațiu.

Să fi fost oare atât de naivi și de dezinformați acești mari oameni de stat? Oare au plutit și plutesc ei în incertitudini, așa cum ne învață teoria haosului? Fără a exclude și o astfel de eventualitate (foarte puțin probabilă, dar nu imposibilă), trebuie, totuși, subliniat că interesele depășesc cu mult zona. În opinia lui Daniel Serwer, Irakul nu a fost și nu este altceva decât un teatru de conflict minor în cadrul unui câmp de bătălii mult mai vast¹³.

Problema ADM nu era decât un pretext. Pe George Bush îl interesa cu totul altceva în acest război. Era vorba de contracararea unei amenințări teroriste printr-o strategie directă care constă în proiectarea forței americane în inima Orientului Mijlociu și, pornind de aici, remodelarea lumii arabe pe principii democratice sau, în orice caz, pe alte principii decât cele generatoare de intoleranță și terorism. Aceasta reprezintă una din strategiile indirecte pentru îngrădirea și contracararea terorismului generat de extremismul islamic. Obiectivul poziției lui Jaques Chirac, potrivit opiniei directorului Departamentului Operațiilor pentru Pace și Stabilitate din cadrul Institutului pentru Pace al SUA, nu era neapărat acela de a da expresie unei îngrijorări în ceea ce privește stabilitatea lumii arabe, cât mai ales o modalitate de a contrabalansa, cel puțin din punct de vedere politic, teoretic și doctrinar, superputerea americană, ceea ce înseamnă un punct câștigat pentru poziția Franței ca putere cu interese globale. Numai că, în urma acestei atitudini, Franța s-a găsit, nolens volens, de aceea și parte a baricadei cu Al-Qaeda, care urmărea, de ase-

¹³ Daniel Serwer, *Op. cit.* p. 118.

menea, să contrabalanseze puterea americană și s-o alunge din orientul Mijlociu. Desigur, lucrurile sunt, aici, nuanțate. În nici un caz, Franța nu se află de aceeași parte a baricadei cu o rețea de organizații teroriste. Dimpotrivă, Franța este una dintre acele puteri cu interese globale, afectată de terorism și care luptă împotriva terorismului. Mai mult, potrivit altor opinii, între Franța și Statele Unite și între Franța și Marea Britanie există un consens indiscutabil în ceea ce privește politica internațională de coaliție, gestionarea crizelor și conflictelor, prevenirea și combaterea terorismului etc. Americanii nu au salutat politica Franței în legătură cu Irakul, dar doresc o bună cooperare cu Franța în alte domenii.

Democratizarea unor țări arabe, aliate ale Statelor Unite în lupta împotriva terorismului – Arabia Saudită și Egiptul –, poate genera, cel puțin pe termen scurt, unele forțe care să accentueze amenințările teroriste. Lumea arabă nu acceptă cu ușurință democrația și nu se știe cum vor evolua lucrurile în viitor. Este unul dintre motivele pentru care, în complicata problemă a Irakului, între Franța și SUA se mențin încă dezacorduri. Această atitudine influențează și politica Uniunii Europene, care se menține prudentă.

Poziția Franței, cea a altor țări și cea a Uniunii Europene, acțiunile gherilei irakiene și apropierea alegerilor prezidențiale din noiembrie 2004 i-au determinat pe americani să pună în aplicare, la 30 iunie 2004, acel transfer de suveranitate către guvernul de tranziție irakian, dar, după cum se știe, pe teren, lucrurile nu s-au schimbat în mod radical. Mai mult, se pare că guvernul irakian este incapabil să se apere de unul singur împotriva unei insurecții.

Partizanii lui Saddam Hussein, islamiștii radicali irakieni și elemente ale rețelei Al-Qaeda aflate în Irak desfășoară acțiuni nu numai împotriva americanilor, ci și împotriva democrației ca atare. Cu alte cuvinte, guvernul irakian va trebui el însuși apărat. Americanii și celelalte forțe

s-au retras și se vor reține în baze militare situate în afara localităților, continuând să desfășoare acțiuni anti-gherilă (forțele grele vor fi înlocuite prin forțe speciale), în timp ce forțele irakiene vor prelua încet, încet sarcinile cotidiene de securitate și de menținere a ordinii publice.

Această strategie indirectă americană ar putea urmări atragerea Franței și a altor țări din Uniunea Europeană pentru a ajuta guvernul irakian, devenit de-acum suveran. Toate acestea nu se vor repercuta numai în favoarea noului regim de la Bagdad, ci vor putea avea un rol deosebit în reconcilierea dintre Statele Unite, Franța, Germania și alte țări din Uniunea Europeană, îndeosebi a celor care fac parte din NATO. Dezacorduri între Statele Unite și Uniunea Europeană în ceea ce privește reconstrucția unei țări devastată de război au mai existat și, probabil, vor mai exista. Exemplul țărilor care alcătuiau cândva Iugoslavia este concludent. Astăzi, se pare că nu contează foarte mult modalitatea în care este realizată sau menținută pacea, ci rezultatele concrete, palpabile. Intervenția forței aeriene a unei coaliții condusă de SUA asupra Iugoslaviei și bombardarea unor obiective de importanță strategică nu au fost agreate de opinia publică internațională, dar, cel puțin până în acest moment, cea mai tensionată zonă din Balcani a fost pusă sub control. Uniunea Europeană a preluat gestionarea zonei și se pare că a și găsit soluțiile și strategiile necesare pentru o soluționare pe termen lung, în timp, a problemelor Balcanilor.

Se pare că, și în cazul Irakului, este necesară aceeași cooperare între SUA și UE. În cazul ex-Iugoslaviei, Uniunea Europeană s-a dovedit incapabilă să pună, de una singură, capăt conflictului. Americanii au intervenit în forță, cu riscul de a-și ridica toată lumea în cap, dar războiul din spațiul ex-iugoslav a fost oprit. În urma acestor realități, Uniunea Europeană a înțeles perfect că trebuie să se doteze cu o politică europeană de apărare și securitate viabilă, precum și

cu forțele și mijloacele necesare. Desigur, nu neapărat pentru a nu mai apela la ajutorul american (un astfel de *ajutor* trebuie să existe și va exista întotdeauna, ca și un *ajutor* sau, mai bine-zis, un *sprijin* european în favoarea SUA), ci mai ales pentru a crea toate condițiile favorabile generării securității, prin cooperare, gestionare a crizelor și conflictelor și descurajare a tendințelor extremiste sau revanșarde.

Franța nu poate practica o politică izolaționistă, care nu i-ar folosi la nimic, iar Statele Unite nu au nici un interes să se angajeze singure sau doar cu un număr limitat de aliați într-un conflict armat (chiar dacă au capacitatea să o facă), în dezaprobarea celorlalte state. O astfel de politică a războiului nu mai este și nu mai poate fi de actualitate.

Războiul stat contra stat, forță ostilă (internă sau externă) contra stat, de tipul conflictelor armate din fosta Iugoslavie, din spațiul caucazian, din zona Golfului (războiul dintre Irak și Iran) care încă mai frământă lumea, vor avea șanse din ce în ce mai puține.

Marea putere, puterea aliată, parteneriatele strategice dintre marile puteri economice, tehnologice, informaționale și militare ale lumii, ca și organizațiile și organismele internaționale, se află – cel puțin la acest început de epocă – de aceeași parte a baricadei, fiind împotriva războiului identitar, a războiului stat contra stat și a conflictelor militare regionale deschise, care pot primejdui pacea și securitatea zonelor geografice importante și chiar escaladarea războiului.

Această atitudine comună a tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale este determinată de:

- transformarea tot mai accentuată a războiului, dintr-un mijloc al politicii, dintr-o modalitate de deblocare a unei situații internaționale complicate, într-o amenințare extrem de gravă la adresa păcii și securității întregii lumi;

- proliferarea armelor de distrugere în masă și menținerea primejdiei utilizării lor, în cazul unui conflict armat cu un grad mare de intensitate și de generalizare, greu de prevăzut și, mai ales, de controlat;

- existența pericolului ca armele de distrugere în masă să poată fi folosite de regimuri politice dictatoriale și nu numai;

- globalizarea crescândă a informației, economiei și relațiilor internaționale;

- apariția și dezvoltarea unor sisteme de arme bazate pe nano tehnologii, *high tech*, tehnologia informației și crearea posibilității proliferării acestora, astfel încât, la un moment dat, să fie scăpate de sub control;

- apariția și proliferarea amenințărilor disimetrice (decalajele imense de tehnologii și potențialuri) și asimetrice (exploatarea slăbiciunilor și vulnerabilităților adversarului).

O posibilă soluție : teoria haosului

Pentru a rezolva o problemă putem folosi fel de fel de metode. Acestea sunt, bineînțeles, metode formale. Adică, va trebui să găsim o formulare matematică precisă a problemei respective și apoi să căutăm procedura ce va putea fi utilizată pentru aflarea valorii necunoscute, în funcție de datele cunoscute și de relațiile dintre ele. Cu alte cuvinte, soluționarea oricărei probleme cere punerea în relație a cunoscute și necunoscute, a determinărilor și indeterminărilor.

Metodele formale sunt întrebuințate în toate domeniile de activitate, inclusiv în armată. Problemele militare care se rezolvă prin intermediul metodelor formale nu sunt numai cele financiare sau cele logistice, ci și cele tactice, operative și strategice, care țin respectiv, de structurarea, pregătirea și întrebuințarea forțelor, de conceperea, realizarea și folosirea armamentului, tehnicii și mijloacelor de luptă și de acțiunile propriu-zise în spațiul luptei sau în afara acestuia. Metodele matematice se întrebuințează de foarte multă vreme (încă din antichitate) în domeniul militar.

Calcularea raportului de forțe, constituirea dispozitivelor, realizarea sistemului de foc apelează totdeauna la matematică. Aceste metode matematice au fost și sunt utilizate cu succes în dezvoltarea de aplicații critice pentru toate domeniile din armată, îndeosebi în rezolvarea unor probleme financiare. Ele sunt totuși foarte scumpe și necesită o definiție precisă. Soluțiile oferite sunt, în general, cifre exacte, procentaje, evaluări pe care viața, realitatea le confirmă sau le infirmă într-o anumită măsură, întrucât, așa cum bine se știe, rareori socoteala de acasă se potrivește cu cea din târg. În lumea reală, aveam de a face cu o altfel de matematică...

Până la un punct, așa cum afirmă Ioan Iacob¹⁴ putem împinge limitele prin aplicarea noilor descoperiri tehnologice sau teoretice, dar tot nu putem scăpa de intractabilitate, deși unele probleme par să fie ușor de controlat. Unele, nu toate. Și, în orice caz, nu cele mai dificile. Dar, chiar și acelea nu pot fi controlate decât într-o anumită măsură, adică în elementele (constantele) care mențin o anumită stabilitate și continuitate sistemului pe care-l modelează și îl definesc. Dincolo de aceste aspecte, intervin însă numeroasele variabile care depind atât de condițiile inițiale, cât și de comportamentul sistemului în bifurcații. Fenomenele meteorologice constituie exemplul cel mai potrivit. Ele evoluează haotic, putând fi prevăzute numai până la un punct. Până acum câțiva ani, meteorologii puteau face o prognoză destul de acceptabilă pentru ziua următoare, dar totul devenea speculativ în cazul prognozei pe o perioadă mai mare. Edward Lorenz, introducând datele în calculator, a constatat că au apărut două formații care evoluau într-un mod curios. Era în 1963. Ecuțiile folosite au primit denumirea de atractorii Lorenz¹⁵. Prognozele meteo se fac, destul de precis, pentru o perioadă de cinci zile. Peste această perioadă, oricât de performante ar fi calculatoarele, prognozele nu mai pot fi

¹⁴ Agora/editori/iacob.html

¹⁵ $dx/dt = 10y - 10x$; $dy/dt = xy + 28x - y$; $dz/dt = xy - 8/3y$.

precise. Întrucât intervine ceea ce se numește comportamentul sistemelor în bifurcații, adică haosul. După această perioadă, își face loc o dezordine în vederea unei noi ordini, ceea ce determină alt comportament, dar care nu poate fi privit și tratat în afara condițiilor inițiale. Gleick, în celebra sa lucrare „Teoria haosului”¹⁶, vorbește de așa-numitul „efect de fluture”, arătând sugestiv că, dacă un fluture bate din aripi la Beijing, s-ar putea ca, peste o lună, să aibă loc o furtună pe țărmurile Americii. Relația de cauzalitate dintre fâlfâirile aripilor unui fluture și furtuna din Pacific este foarte greu de stabilit. Ar trebui mers pe firul apei în sus și luate în răspăr toate bifurcațiile. Acest lucru este imposibil. De unde rezultă că și prevederea cu precizie a viitorului este dificilă, dacă nu chiar imposibilă. De aici nu rezultă că nu putem avea o imagine asupra viitorului, ci doar imposibilitatea prevederii ei cu precizie.

Acestei teorii se supune și războiul, atât în ceea ce privește evoluția cauzelor, cât și a efectelor. Folosirea teoriei haosului oferă o mai bună înțelegere a complexității fenomenului război și a granițelor până la care ne putem extinde în evaluarea lui. Războiul viitorului nu este deci un dat, adică un fenomen pe care îl putem cunoaște în toate detaliile sale, ci unul difuz, greu de evaluat și, de aceea, trebuie să punem totdeauna, cum o facem de atâta vreme, răul înainte...

1.5. Fizionomia principiilor războiului și luptei armate

1.5.1. Legi și principii ale războiului. Imperative ale războiului

Care sunt legile și principiile războiului? Dar cele ale luptei armate? Cum au evoluat ele? Mai sunt oare de actualitate principiile clausewitziene ale războiului? Este

¹⁶ James Gleick, LA THÉORIE DU CHAOS. VERS UNE NOUVELLE SCIENCE, Champs Flammarion

vorba de o tendință de revoluționare a acestor principii sau este doar un alt mod de aplicare a lor? Cum au fost aplicate aceste principii în războaiele desfășurate după cea de a doua conflagrație mondială? Dar după Războiul Rece? Ce opinii există în acest sens?

Despre legile sau legitățile războiului se vorbește, în general, puțin. Pentru că războiul este un fenomen social-politic, un mijloc al politicii și se supune, deci, legilor societății, ale politicii. Totuși, există și legi obiective ale războiului, care configurează acest fenomen, această realitate, care-i dau coerență și legitimitate. Acestea sunt:

1. legea concordanței dintre scopul politic, forțe, mijloace, resurse și obiective;
2. legea integralității, adică a unității și complementarității acțiunilor;
3. legea dependenței războiului de potențial;
4. legea incompatibilității voințelor, care duce totdeauna la conflict;
5. legea flexibilității și interdependențelor active.

Dacă primele patru sunt, în general, foarte clare pentru toată lumea, legea flexibilității și a interdependențelor active ni se pare a fi deosebit de interesantă. Ea determină și explică, în mare măsură, complexitatea războiului, flexibilitatea și intercondiționarea doctrinelor, numeroasele lui meandre, fațete și forme de exprimare – de la cele informaționale la cele economice, de la cele ale amenințării cu forța la mijloacele războiului mediatic și psihologic, de la descurajare la agresiune, de la embargo la gherilă și, în final, la lupta armată propriu-zisă –, ușurința cu care se trece de la o formă la alta, diversitatea opiniilor și atitudinilor, intensitatea extrem de ridicată a tensiunilor, frecvența mare a blocajelor strategice, complexitatea teoriei și științei războiului și marea diversitate a practicilor acestuia.

Principiile sunt etaloane, sunt repere importante ale acțiunii, inclusiv ale acțiunii militare, ale pregătirii și desfășurării oricărei acțiuni, în virtutea și în sensul legilor enunțate mai sus. În același timp, ele sunt jaloane pentru decidentul politic, structuri de rezistență, limite specifice pe care trebuie să le respecte sau de care trebuie să țină seama o astfel de decizie. Ele nu pot fi ignorate. Alternativa la principii este hazardul. Războiul hazardului este război al iraționalului, al dezastrului. Un astfel de război nu a existat niciodată și, probabil, nu va exista vreodată. „Principiile războiului reprezintă elementele și tezele fundamentale prin care se concretizează legitățile războiului, normele directe și ideile izvorâte din acestea, cerințele și condițiile organizării și desfășurării acțiunilor de natură diferită de război. Ele stau la baza războiului, determină desfășurarea și deznodământul acestuia.”¹⁷

Războiul este, cum bine se știe, o continuare a politicii prin alte mijloace (politice, economice, culturale, informaționale, diplomatice, morale, tehnice, științifice și militare) și are cel puțin cinci dimensiuni complementare, care se condiționează reciproc și dau flexibilitatea și integralitatea acțiunilor: continuitatea; simetria, disimetria, asimetria și violența.

Confruntarea continuă (războiul continuu) este, în fapt, ultima expresie a fazei competiționale – faza ireconciliantă – din toate domeniile și prin toate mijloacele (economice, politice, informaționale, sociale, militare etc.). Se pare că o astfel de fază nu este accidentală, nu este benevolă sau voluntară, ci face parte din întreg, din sistem.

Războiul nu trebuie luat, analizat și înțeles doar ca o confruntare armată, ca o luptă armată; el este angajare totdeauna complexă, într-o confruntare complexă, al cărei ultim

¹⁷ Col. dr. Constantin Onișor, *TEORIA STRATEGIEI MILITARE*, Editura AISM, 1999, p. 182.

aspect este confruntarea armată, adică lupta armată. Războiul continuu presupune:

- o dimensiune politică: existența unor politici și ideologii opuse (care trec prin fazele de deosebire, opoziție și conflict), rezultate din marea diversitate a intereselor;
- o dimensiune voluntară: voința de a pregăti, susține și desfășura un război sau voința de a-l preveni și eluda;
- o dimensiune politică operațională: fixarea unui scop politic general al războiului și a unor obiective parțiale, de regulă, alternative;
- o dimensiune ce ține de potențial: existența unui potențial necesar și suficient pentru susținerea și proliferarea stării de confruntare;
- o dimensiune valorică: existența unor reguli, obiceiuri și tradiții, a unei experiențe anterioare și a unui sistem de valori care să constituie o bază de plecare în conceperea, justificarea, pregătirea și desfășurarea războiului continuu;
- o dimensiune diplomatică: abilitatea și capacitatea de a crea, întreține și dezvolta, prin mijloace diplomatice, un mediu favorabil războiului, sau care să permită prevenția politică, diplomatică sau militară;
- o dimensiune strategică: necesitatea unor acțiuni complexe, pregătite din timp, conform unei doctrine politice (elaborată în cadrul mai larg al unei competiții în permanență alimentată, susținută, actualizată, diversificată, activată și reactivată mereu), care să ducă la dominarea adversarului;
- o dimensiune strategică operațională: cucerirea și menținerea inițiativei politice și strategice.

Există unele opinii¹⁸ potrivit cărora principiile războiului nu sunt aceleași cu ale luptei armate, întrucât războiul este un fenomen mult mai complex, iar lupta armată este doar un procedeu, o modalitate de acțiune, de desfășurare a războiului,

¹⁸ Col. dr. Constantin Onișor, *Ibidem*, pp. 182 – 183.

chiar o etapă a acestuia. Totuși, în aproape întreaga literatură de specialitate, deși nu se neagă în nici un fel caracterul complex al războiului, determinarea lui esențialmente politică, el este, de cele mai multe ori, redus la lupta armată. Sau, în orice caz, lupta armată este considerată a fi esența războiului. De unde și un anume semn de egalitate sau de identitate între principiile războiului și cele ale luptei armate. Dar toate acestea trebuie luate în relativitatea lor, întrucât, oricât de „obiective“ ar fi, realitatea arată că principiile nu sunt bătute în cuie.

Noi considerăm că, între principiile după care se concepe, se pregătește și se duce sau se previne¹⁹ și se descurajează războiul, se situează și următoarele:

1. principiul permanenței;
2. principiul capacității;
3. principiul cauzalității;
4. principiul unității;
5. principiul conducerii unitare;
6. principiul integralității;
7. principiul concentrării;
8. principiul flexibilității;
9. principiul adaptabilității;
10. principiul prevenției;
11. principiul descurajării;
12. principiul sustenabilității;
13. principiul moralității;
14. principiul valorii.

Aceste principii, oricât de clare și de lapidare ar părea, sunt, în general, transparente la semnificație, au implicații și determinări multiple, în calitatea lor de modalități, proceduri,

¹⁹ Este vorba, desigur, nu de prevenirea războiului ca fenomen social și politic complex, amplu determinat (un astfel de război este continuu, el nu poate fi prevenit), ci doar de prevenirea anumitor etape sau forme ale războiului (de regulă, violente, distrugătoare, consumatoare de resurse umane și cu costuri materiale imense).

sensuri și linii directe de construcție în cadrul fenomenului război.

Principiul permanenței relevă faptul că războiul a fost, este și va fi un însoțitor și un produs al societății umane. Războiul, sub o formă sau alta, a existat dintotdeauna și va exista totdeauna. S-a spus, de multe ori, că războiul este doar un flagel, un accident în societatea omenească, o crimă împotriva acesteia. După fiecare război, omenirea a spus că respectivul va fi și ultimul, dar, chiar înainte ca el să se fi încheiat, au apărut germenii următorului. Istoria dovedește că nu războiul este un accident, ci pacea este un răgaz, o *pauză de respirație*, de odihnă și de refacere, între două mari confruntări. Omenirea și-a făcut iluzia că poate controla războiul. Recent, teoria haosului demonstrează că un astfel de fenomen nu poate fi controlat, ci doar studiat, analizat, înțeles și prevenit sau folosit în modul cel mai rațional cu putință.

Principiul capacității este un principiu de potențial. El înseamnă o anumită structură de potențial (politic, economic, financiar, demografic, social, moral, cultural, informațional și militar) care să permită o pregătire temeinică, o desfășurare rapidă și eficientă a tuturor forțelor și mijloacelor și o derulare corespunzătoare a acțiunilor. Fără o astfel de capacitate, războiul (fazele violente, exclusive) nu are sens. Războiul, în viziunea clasică, este o confruntare declarată sau declanșată și acceptată, respinsă sau impusă. Există etape ale războiului continuu care pot fi refuzate, prevenite, eludate sau reprimite și etape care se constituie într-un fel de fluid, de purtător continuu, necondiționat și, în același timp, de generator de confruntare, care nu pot fi nici omise, nici delimitate, întrucât ele pun în operă o legitate – cea a contradicției, a dialecticii. Mereu se vor ivi interese considerate vitale și interese contradictorii sau opuse și, din această dialectică a intereselor, se vor naște politici care le vor materializa prin toate mijloacele.

Principiul cauzalității este un principiu politic. Cauzele unui război sunt totdeauna multiple și complexe, chiar dacă pretextele sunt, uneori, simpliste și banale sau ticăloase și absurde. Cauzalitatea războiului ține de esența războiului, iar esența războiului se află în modul în care voința politică exprimă și impune interesul. Așadar, cauzele războaielor se află în diferențele politice, iar acestea, de cele mai multe ori, au determinări economice.

Principiul unității constă în calitatea și capacitatea decidentului politic de a realiza o unitate a tuturor factorilor și potențialurilor care determină și condiționează războiul. Numai o națiune unită, cu un potențial demografic, economic, social, cultural, moral și militar remarcabil poate miza pe o posibilă reușită într-un război. De altfel, o entitate economico-socială și politică n-ar recurge niciodată, în mod voluntar, la război, dacă nu ar considera că războiul este ultima soluție sau, în cazul în care are inițiativa strategică, soluția cea mai eficientă și cea mai sigură (dar niciodată foarte sigură) de impunere a voinței asupra adversarului și obținere, prin forță, a ceea ce nu s-a reușit sau nu s-a dorit să se reușească prin tratative. Efectul cel mai important al *unității de acțiune* este asigurarea condițiilor necesare pentru *conducerea unitară*.

Principiul conducerii unitare este foarte important în orice tip de război, oricând și oriunde, întrucât el asigură concentrarea oportună a tuturor eforturilor pentru îndeplinirea aceluiași scop și realizarea aceluiași obiective.

Principiul integralității devine esențial în societatea modernă. El se manifestă nu numai în război, ci în întregul ansamblu al vieții economic-sociale. El începe cu integralitatea informațională și se continuă cu cea economică și culturală. Societatea politică se fundamentează pe acest spațiu integral deschis, pe acest sistem integral deschis, este o componentă decizională importantă a lui, care trebuie să fie perfect integrată în el și, de aceea, toate deciziile pe care le ia reflectă, exprimă,

servească și consolidează această caracteristică fundamentală. Războiul viitorului – adică războiul societății de tip informațional – este un război complex și, în același timp, unitar, care tinde spre integralitate. El se manifestă, în primul rând, prin angajarea întregii societăți, prin participarea societății, într-o manieră integrală, la efortul de război, indiferent care ar fi forma sau formele de desfășurare a acestuia.

Noul tip de război – războiul integral sau războiul continuu – este modelat de un sistem de strategii integrale, în care componentele politice, economice, sociale, culturale, morale, informaționale și militare ale strategiei (politice, economice, informaționale, culturale și militare) se interconstrucționează reciproc, se integrează adică în același sistem, care este un sistem de sisteme.

Principiul concentrării se referă la capacitatea societății de a concentra informația, forțele, mijloacele și resursele la momentul oportun și în spațiul voit, pentru realizarea scopurilor și obiectivelor războiului. Acest principiu nu acționează în mod izolat, ci în strânsă coeziune cu toate celelalte principii, fiind nemijlocit legat de cel al *integralității* și, mai ales, de cel al *flexibilității*, cu care se află în permanență într-o relație de complementaritate.

Principiul flexibilității se definește pe disponibilitatea societății de a opta pentru varianta cea mai avantajoasă, de a trece cu ușurință de la o acțiune la altă acțiune, de la o opțiune la altă opțiune, de a realiza scopurile și obiectivele războiului nu prin acțiuni limitate și rigide, ci prin complexe de acțiuni – politice, diplomatice, economice, sociale, culturale, informaționale, militare etc. –, în funcție de condițiile concrete și de variația condițiilor inițiale.

Principiul adaptabilității este strâns legat de cel al flexibilității. Nu există adaptabilitate fără flexibilitate. Aceste două principii sunt, pe de o parte, rezultante ale integralității sociale, economice, informaționale și militare și, pe de altă

parte, un factor al mobilității societății, definită pe capacitatea societății, a entității respective (stat, alianță, uniune de state etc.) de a evolua, într-un sistem dinamic complex, în sensul pe care-l configurează o legitate socială și universală.

Principiul flexibilității și cel al adaptabilității, deși nu sunt noi, se reconfigurează într-o manieră nouă, datorită, în primul rând, globalizării informației și economiei și, în aceeași măsură, accentuării decalajelor economice, tehnologice și informaționale și recrudescenței vulnerabilităților și amenințărilor asimetrice. Principiul adaptabilității împreună cu cel al flexibilității și cu cel al integrității modelează războiul continuu.

Principiul prevenției are mai multe forme de exprimare și de materializare și se concretizează în:

- recurgerea la modalități non-violente politice, diplomatice și de altă natură pentru rezolvarea diferendului;
- folosirea presiunilor politice, economice și militare;
- embargo-ul, boicotul și blocada;
- îndiguirea (politică, diplomatică, economică și militară);
- amenințarea cu folosirea forței;
- acțiunea militară demonstrativă;
- lovitura preventivă.

Principiul descurajării își are originea în antichitate. Aproape întreaga scriere a lui Sun Tzî privind *Arta războiului* se referă la folosirea unor modalități care să descurajeze confruntarea armată propriu-zisă și să asigure realizarea scopurilor și obiectivelor războiului fără o angajare militară directă. Întregul Ev Mediu se bazează pe stratageme, strategii și politici disuasive. Odată cu apariția armelor de distrugere în masă, a tehnologiilor înalte și a tehnologiei informației, se pare că filosofia războiului începe să fie dominată de acest principiu. De aici nu rezultă că factorii de descurajare sunt atât de importanți, încât războiul devine, practic, imposibil, așa cum s-a spus de nenumărate ori, ci doar faptul că, în noile condiții, unele

forme de desfășurare a războiului reculează, în timp ce altele proliferază. Între cele care proliferază se situează: războiul de joasă intensitate, războiul psihologic și cel informațional, războiul mediatic, terorismul, războiul împotriva terorismului, care este o formă a războiului continuu și războiul bazat pe rețea și, în general războaiele disimetrice și asimetrice.

Principiul sustenabilității acționează din momentul în care s-a pus acut problema completării și înlocuirii efectivelor angajate în teatru și asigurării, timp îndelungat, a resurselor necesare confruntării. A devenit foarte clar că un război presupune consumuri foarte mari și, deci, capacitatea de a fi susținut din toate punctele de vedere și toate palierele: politice, diplomatice, financiare, economice, *high tech*, *IT*. Având în vedere acest principiu, se pare că țările capabile să susțină singure, individual, un război sunt din ce în ce mai puține.

Principiul moralității a fost, în toate timpurile, și a rămas, pentru toate timpurile prezente și, probabil, viitoare, unul dintre cele mai importante principii ale războiului. Numai că *moralitatea războiului* nu a avut, nu are și, posibil, nu va avea nici în viitor pretutindeni aceeași semnificație. În timp ce, pentru unii, anumite forme ale acțiunilor militare violente reprezintă acte de eroism, pentru alții pot fi considerate crime. Fără aceste reprezentări – care reflectă nu numai meandre ale voinței politice, ci și realități indubitabile ale unor percepții și convingeri –, războiul nu și-ar mai avea suportul său moral și psihologic. Unele organizații palestinieniene, spre exemplu, consideră atacurile sinucigașe împotriva israelienilor fapte de eroism, absolut necesare în situații-limită pentru apărarea ființei naționale. Însă, israelienii și lumea civilizată consideră aceste atacuri ca abominabile acte de terorism și chiar crime împotriva umanității. Moralitatea, ca și imoralitatea războaielor, va îmbrăca, totdeauna, întregul spectru de evaluări între *da* și *nu*, între *bine* și *rău*, între *posibil* și *imposibil*, între *eroism* și *crimă*.

Principiul valorii se constituie într-un suport solid și, în același timp, într-un cadru foarte larg pentru toate celelalte principii. Sistemul de valori reprezintă acumulări îndelungate, confirmate de timp și de acțiuni, și arată treapta de civilizație pe care se află societatea respectivă. Între sistemul de valori și filosofia războiului există legături mediate. Valorile nu justifică și nu susțin războiul. Pe suportul lor se configurează însă sensul evoluției sociale, se construiesc interesele și politicile care le exprimă și le impun. *Nolens, volens*, valorile reprezintă, totuși, coordonate sau limite ale războiului. Ieșirea din spațiul lor, mai exact, din spiritul lor poate să ducă la grave perturbații de tipul celor produse națiunii germane în timpul și în urma celui de al doilea război mondial. Deși cel de al doilea război mondial nu poate fi încă judecat în mod obiectiv, este clar (cel puțin, până în acest moment al cunoașterii) că nu din filosofia clasică germană sau din *sturm und drang* a apărut politica nazistă. Hitler nu este un produs al marii culturi germane, ci unul de la periferia acesteia, mai exact, unul dintre efectele secundare ale acesteia sau dintre efectele de falie. Totuși, fără un sistem de valori precum cele germane, fără calitățile și capacitățile excepționale ale acestei națiuni, fără spiritul german, fără un sistem de principii bine conturat și aplicat cu rigoare, nu ar fi fost posibilă o asemenea mobilizare a forțelor care să permită pregătirea și declanșarea celui de al doilea război mondial și chiar cucerirea și menținerea, în primii ani, a inițiativei strategice. Este însă foarte clar că marea cultură germană, asociată cu cea franceză, formează astăzi un nucleu european extrem de puternic al unui sistem de valori de care trebuie să se țină seama, atât în configurarea războiului viitorului, cât și în construcția unității continentului. Statele Unite ale Americii aduc noi elemente în ceea ce privește războiul. Acest lucru este impus de trecerea de la societatea de tip industrial și post-industrial la societatea de tip informațional și de rolul deosebit al SUA în această etapă a globalizării. Americanii au dezvoltat

câteva concepte remarcabile, atât în ceea ce privește analiza și configurarea războiului (războiul de joasă intensitate, de intensitate medie și de mare intensitate, războiul regional, războiul continuu, războiul bazat pe rețea), cât și în ceea ce privește principiile de pregătire și desfășurare a acestuia (principiul *high tech*, principiul IT, principiul acțiunii rapide, principiul rețelei), care, practic, au revoluționat sau sunt pe cale de a revoluționa arta militară.

Între principiile și imperativele războiului se stabilesc raporturi de corespondență, de condiționare, în sensul că imperativele nu pot depăși sfera principiilor (ele se fundamentează, de altfel, pe aceste principii, iar principiile se aplică tocmai în scopul realizării imperativelor războiului). Aceste imperative generale sunt:

- impunerea voinței politice asupra inamicului;
- descurajarea acțiunilor adverse;
- cucerirea și menținerea inițiativei strategice;
- dominarea teatrului sau teatrelor de operații;
- nimicirea forțelor armate inamice sau punerea lor în imposibilitatea de a acționa eficient;
- anihilarea focarelor de criză și descurajarea și prevenirea proliferării acțiunilor armate violente;
- impunerea păcii;
- obținerea avantajelor (politice, economice, geografice, strategice etc.) propuse;
- menținerea păcii.

Adesea, imperativele domină principiile, în sensul că un război trebuie să rezolve o situație de criză, să deblocheze adică o situație strategică. Odinioară, războiul – în forma acțiunii armate – era mult mai la îndemână decât azi. În epoca modernă, el devine din ce în ce mai mult un instrument extrem de delicat și de riscant al politicii – îndeosebi al politicii de forță –, care se manifestă mai ales sub formele neclasice, neconvenționale (informaționale, psihologice, economice și asimetrice) și care

apelează la tehnologii de vârf. Există însă și numeroase opinii care tratează războiul ca pe un sfârșit sau ca pe un eșec al politicii.

Confruntarea simetrică constă în acțiunea a două entități armate asemănătoare (dar nu identice) ca organizare, fizionomie, doctrină și mod de acțiune. Acest tip de confruntare a fost specific epocilor anterioare, îndeosebi epocii moderne și celei contemporane. Este o confruntare specifică perioadei *așezate* a civilizației umane, când entitățile statale sunt constituite, iar războiul se duce între forțe față în față, care, în principiu, se cunosc. Surprinderea se realizează mai ales prin informație și prin originalitatea strategiilor operaționale. Lucrarea *Arta războiului* a lui Sun Tzî, ca și *Codul lui Hammurapi* sau *Arthashastra* a indianului Korilya au fost scrise în astfel de perioade. De asemenea, primul și cel de al doilea război mondial, cu toate marile surprinderi strategice realizate în teatre – folosirea rachetelor V-1 și V-2 de către armata germană, introducerea în bătălie, de către sovietici, în pregătirea de foc, a aruncătorului de proiectile reactive „Katiușa“, atacurile nucleare de la Hiroshima și Nagasaki –, ca și majoritatea războaielor frontaliere, sunt războaie bazate pe confruntarea simetrică. Întreaga perioadă a Războiului Rece se caracterizează printr-o simetrie a politicilor și strategiilor de descurajare nucleară reciprocă.

Confruntarea disimetrică, non-simetrică sau disproporționată este o confruntare între forțe disproporționate și deosebite între ele, atât ca organizare, înzestrare, tehnologie, cât și ca potențial, doctrină și mod de întrebuițare. Ea a fost specifică războaielor coloniale și a reapărut după Războiul Rece, ca forme de impunere, prin forță, a voinței asupra unor entități dictatoriale, antidemocratice, generatoare de tensiuni, crize, conflicte și terorism.

Războiul din 1991 și cel din 2003 dintre coaliția internațională, condusă de SUA, și armata condusă de Saddam

Hussein, ca și intervenția în Afghanistan și bombardarea Iugoslaviei reprezintă expresia cea mai concludentă tipică a acestui tip de confruntare. Ea se anunța a fi specifică epocii de gestionare a procesului de globalizare, urmărindu-se descu-rajarea războiului frontalier, gestionarea crizelor și conflictelor, prevenirea confruntărilor violente și asigurarea punerii în operă a parteneriatelor strategice în vederea reconstrucției ordinii mondiale, accesului la resurse și rezolvarea marilor probleme ale noilor falii ivite după încetarea Războiului Rece și spargerea bipolarității.

Confruntarea asimetrică este o realitate accentuată a epocii moderne, a vulnerabilităților și amenințărilor care sunt un produs al decalajelor tehnologice uriașe, a stării de haos generată de bătălia pentru resurse și pentru reconfigurarea centrelor de putere. Asimetria este dată, în viziunea americană, pe de o parte, de o *axă a răului*, din care fac parte țări care adăpostesc terorismul, care exploatează vulnerabilitățile societăților moderne și amenință cu proliferarea armelor de distrugere în masă, care nu prezintă garanții, în sensul că pot controla violența, care se opun procesului de democratizare a lumii și de constituire a unei noi ordini mondiale și, pe de altă parte, de existența unui eșalon al țărilor înalt tehnologizate, care au responsabilități (sau își asumă responsabilități) în ceea ce privește gestionarea crizelor și menținerea unui mediu de securitate care să prevină confruntărilor armate majore. În timp ce disimetria înseamnă, în principiu, disproporție, asimetria înseamnă exploatare reciprocă a efectelor disproporționalității, a vulnerabilităților și slăbiciunilor și proliferarea violenței, nesiguranței și instabilității. Asimetria este un produs al stării de haos și o generatoare a efectului stărilor de haos.

Confruntarea violentă poate fi identificată în cea mai mare măsură cu lupta armată. Dar între *confruntarea violentă* și *lupta armată* nu trebuie pus semnul de egalitate. Confruntarea violentă are o sferă mult mai largă decât cea a luptei armate.

Violența se poate manifesta și prin alte mijloace, începând cu cele politice și continuând cu cele economice, mediatice, psihologice și informaționale. Esența violenței o constituie însă folosirea armelor de toate genurile, inclusiv a celor de distrugere în masă, a noilor arme, precum și a unor mijloace care extind confruntarea în ciber spațiu.

Din păcate, violența nu s-a redus, nu și-a diminuat aria de manifestare și nu a putut fi scoasă în afara civilizației, a societății și a oamenilor. Dimpotrivă, ea s-a accentuat, deși principalele mijloace de distrugere în masă, ca și cele mai moderne sisteme de arme, nu se află la periferia lumii civilizate, ci chiar în principalele nuclee ale civilizației. S-a creat chiar impresia că, după Războiul Rece, violența s-a intensificat, că niciodată omenirea nu a cunoscut confruntări mai acerbe și mai teribile. François Caron analizează acest aspect într-un studiu intitulat *Noile războaie și principiile războiului*²⁰. El se referă îndeosebi la războaiele fratricide, politice și etnice de după 1991 din spațiul iugoslav, dar nu numai la acestea. Căderea comunismului ar fi declanșat un fel de cutie a Pandorei, din care s-a derulat, cu pasiune, agresivitate și iraționalitate, firul ucigător al unui ghem de conflicte ținute în frâu mai bine de patruzeci de ani, cu complicitatea tacită a celor două superputeri.

Aceste războaie, oricât de violente și de sângeroase ar fi fost, nu s-au derulat totuși în afara principiilor, cutumelor și regulilor cunoscute de zeci de ani. Este adevărat, nu au existat, în mod expres, declarații de război sau decizii ale organismelor internaționale privind declanșarea acestora, dar beligeranții s-au înfruntat, în general, în limitele obiceiurilor războiului și ale luptei armate, chiar dacă, aparent, nu au respectat nici o regulă. Juriștii, teologii, teoreticienii și oamenii politici găsiseră, justificaseră și decretaseră trei condiții esențiale ale războiului

²⁰ www.stratisc.org, François Caron, *Nouvelles guerres et principes de la guerre*.

drept: *justețea scopului, justețea cauzei și justețea intenției*. Cu alte cuvinte, un război, pentru a fi just, trebuie să aibă la bază un scop just, o cauză dreaptă și o intenție justă. Autorul îl citează pe Claude Le Borgne²¹ care vorbește de năruirea iluziei de pace.

Războiul este, desigur, excesiv și condamnabil, dar el a fost întrebuintat întotdeauna ca un mijloc convențional de reglare a relațiilor internaționale. Autorul pune o întrebare tranșantă în acest sens: „Războiul a fost totdeauna război?” De unde rezultă alte și alte întrebări, pentru că problema legitimității sau non-legitimității războiului, deși se pune de sute de ani, nu a fost niciodată rezolvată pe deplin. A servit oare războiul totdeauna ca mijloc pentru a ieși dintr-un blocaj strategic, care putea fi mai rău decât războiul? Altfel spus, războiul a fost totdeauna soluția obligatorie, deci necesară și suficientă, în rezolvarea unei situații strategice fără ieșire? Pentru că numai într-o astfel de situație războiul este război, în sensul dreptului internațional.

De aici se desprinde o concluzie foarte importantă în ceea ce privește definirea războiului: pentru ca o confruntare militară să fie considerată război, în sensul reglementărilor internaționale, el trebuie să fie *ultima și singura soluție* pentru ieșirea dintr-un blocaj strategic care ar pricinui omenirii, respectiv, beligeranților, mai multe pierderi și mai mult rău decât recurgerea la calea armelor. Mai există, oare, așa ceva? Principiile războiului, în general acceptate și conținute, într-o formă sau alta, în reglementările internaționale, mai sunt ele aplicate în pregătirea și desfășurarea confruntărilor militare de azi? În noile forme de violență – se întreabă autorul eseului citat –, mai sunt valabile principiile războiului? Mai este valabilă acea „logică a probabilității”, de care vorbea Raymond Aron, în elaborarea deciziei strategice?

²¹ Claude Le Borgne, *La Guerre est morte... mais on ne le sait pas encore*, Paris, Grasset, 1990.

Este adevărat că nu toate statele au fost sau sunt de acord cu reglementările internaționale în ceea ce privește pacea și războiul. Trebuie să subliniem, totuși, că reglementările internaționale nu sunt identice cu principiile războiului. Principiile și regulile războiului, la care se referă aceste reglementări, se aplică în relațiile dintre statele semnatare. Multitudinea de factori perturbatori, din care fac parte atât entitățile și grupările non-statale, cât și unele state caracterizate ca având o moralitate internațională îndoielnică²² nu respectă regulile și reglementările războiului (nu în mod obligatoriu și principiile!), le ignoră și chiar le sfidează. De unde se desprinde o „logică a improbabilului“, o „logică asimetrică“, ciudată, a reacțiilor intempestive și haotice, prin care nu se definește și nu se prefigurează o acțiune armată coerentă, în limitele dreptului războiului, ci doar o amenințare violentă, omniprezentă, confuză și, din această cauză, terorizantă și extrem de primejdioasă.

În aceste condiții, mai putem vorbi de principii ale războiului și confruntării armate? Pentru cine anume ar mai fi ele valabile, dacă înfruntarea sau confruntarea militară dintre state constituite cedează din ce în ce mai mult locul unei confruntări dintre state sau grupări de state de drept și entități (statale sau non-statale) teroriste sau care se opun noii filosofii a relațiilor internaționale?

Răspunsul la aceste întrebări nu este simplu. Chiar dacă există tentația și tendința de a striga sus și tare: „Jos principiile! Este vremea lipsei de principii, a surprinderii și acțiunii intempestive!“, se știe foarte bine că omenirea nu poate accepta

²² Este vorba, desigur, de conducerea politică a statelor respective, nu de populație, nu de entitatea demografică, etnică, economică, socială și intelectuală a țării respective; mai mult, se apreciază că țara respectivă și populația ei se află sub un regim politic de teroare, care nu respectă drepturile elementare ale omului, nu oferă protecție, siguranță și libertate cetățeanului.

această eventualitate decât ca pe o amenințare foarte gravă la adresa securității ei și chiar la adresa ființei ei. Regulile, procedeele și modalitățile de pregătire și ducere a războiului (care sunt intrinseci războiului, care țin de știința și arta războiului) nu pot fi eludate, chiar dacă fiecare le aplică așa cum i se pare că ar fi cel mai potrivit, cel mai avantajos. Nimeni nu poate evita însă, spre exemplu, acțiunea legii concordanței dintre obiective și posibilități. Așadar, noul tip de confruntare necesită atât noi reglementări, noi principii, cât și noi modalități de aplicare a principiilor tradiționale, a legilor și cutumelor războiului, care sunt, se știe, neschimbate, în esența lor, de mii de ani.

Este sau nu este violența actuală război? Ce a devenit războiul? Autorul spune că, astăzi, se preferă din ce în ce mai mult noțiunea sau conceptul eufemistic de *criză* în loc de *război*. Îl citează, în continuare, pe Machiaveli care afirmă că, atunci când este vorba de patrie, un singur lucru contează: *salvarea*. Salvarea vieții și păstrarea libertății. Este vorba de legitimitatea acestor acțiuni armate violente în apărarea patriei, de justiția și justificarea lor, în sensul că sunt îndeplinite toate cele trei condiții: *scopul să fie just, cauza dreaptă și intenția corectă*. Există o logică a acestui tip de război – războiul de apărare, de salvare a țării –, o legitimitate a lui, recunoscută, care ține de o viziune asupra statului și asupra dreptului la protecție și autoapărare, prin care se definește suveranitatea. Dimensiunea, rolul și funcțiile războiului, în aceste condiții, sunt ilustrate cum nu se poate mai bine în definiția dată de Clausewitz, războiul fiind considerat ca o „continuare a politicii prin alte mijloace“, adică o etapă necesară a presiunii fizice cu scopul de a-l readuce pe adversar la masa negocierilor și a obține, în urma războiului, maximum de avantaje posibile.

Noțiunile sunt însă înțelese diferit, iar Charta Națiunilor Unite nu definește toți termenii pe care-i folosește. Nu-l definește exact nici măcar pe cel de *popor*. De unde rezultă

posibilitatea arbitrariului în relațiile internaționale, deci de folosire a războiului nu ca *ultima soluție*, ca *ultima ratio*, ci în funcție de interese și nu de urgențe sau de blocajul unei situații strategice, și el foarte relativ.

A scoate războiul din sfera interesului înseamnă a-l scoate din sfera politicii, ceea ce este un non-sens. Soluția prevenirii sau excluderii războiului, văzută de Kant, părea aceea a unui *stat cosmopolit universal*. Globalizarea de azi nu este altceva decât o altă modalitate de a încerca realizarea unui astfel de „stat“, cel puțin în componentele sale economice, politice, informaționale și financiare. Într-o viziune extrem de simplificată, s-ar părea că globalizarea face caduc războiul, îl scoate în afara politicii de interes și de confruntare, exact așa cum gândea filosoful din Königsberg. Este vorba, se înțelege, de războiul dintre două entități statale, stabile și în expansiune, adică de războiul frontalier.

Se pare că tot mai multă lume consideră azi că suveranitatea este principala cauză a războaielor și că renunțarea la ea sau diminuarea acesteia ar însemna reducerea suportului cauzelor violenței. Avem însă monumentală operă a lui Soljenițan care pledează pentru identitatea și suveranitatea națiunii, pentru puterea statului²³. El a scris numeroase studii și

²³ „Decenii la rând Soljenițan n-a încetat să se pronunțe categoric împotriva menținerii cu forța a națiunilor neslave în cadrul componentei vastului imperiu sovietic. Chiar și în anii când diplomația Kremlinului obținea evidente succese pe plan extern, scriitorul avertiza conducerea statului asupra impasului, asupra stării dezastruoase a țării și a degradării națiunii ruse. Exact acum 30 de ani, el se adresa conducătorilor URSS, afirmând: «Există o loială incompatibilitate între scopurile urmărite de un mare imperiu și sănătatea morală a poporului. Ce ne trebuie nouă această adunătură pestriță? Pentru ca rușii să-și piardă fizionomia lor unică? Nu trebuie să tindem spre supradimensionarea statului, ci către o clarificare spirituală a duhului care a mai rămas în el». Cam cu doi ani înaintea destrămării Uniunii Sovietice (1991), el nota în eseu *Cum să ne orânduim Rusia?*: «Nu avem forțe pentru imperiu! (...) Nu avem (...) nici forțe economice, nici forțe spirituale». Și tot acolo enunța: «Ceasul comunismului

a atras atenția conducerii de la Kremlin că Rusia nu trebuie să fie un imperiu pestriț, pentru care nu are puterea de a-l menține, ci un stat în care să fie respectată și dezvoltată națiunea rusă. Caron îl citează pe Henri Bastoli care, într-o conferință intitulată *Rațiunea de stat, războaiele și pacea*, ținută în cadrul unui colocviu organizat de Universitatea din Bretania occidentală la Brest, în 1994, afirma că „toate statele sunt născute din violență“, peste tot în lume ele legitimând, concentrând, instituționalizând și transmutând violența în sisteme de control, de impunere, de protecție și autoprotecție, atât în teritoriile care le aparțin de drept și care le delimitează și le definesc, cât și în întregul spațiu de interes strategic²⁴, ceea ce reprezintă și va reprezenta totdeauna o sursă de conflict.

„Limitarea suveranității statelor contribuie într-adevăr la eliminarea războiului dintre state, dar, simultan, duce și la slăbirea statelor, făcându-le fragile și vulnerabile la alte forme de violență; și invers, dispariția statelor, dacă ea antrenează, prin sine, eliminarea războiului ca activitate între state, codificată și codificabilă, nu înseamnă mai puține forme de

a sunat. Dar edificiul său de beton nu s-a prăbușit. Și să nu se întâmple ca, în loc de eliberare, să fim striviți sub dărâmurile lui». Și iată, la mai puțin de un deceniu, într-una din recentele sale cărți, *Rusia sub avalanșă* (1998), apărută și în limba română acum 2-3 ani la Editura Humanitas, el prezintă cuprinzător și de necontestat situația dramatică a țării, condamnând cu asprime atât «oligarhia» internă (preocupată doar de propria-i căpățuială), cât și Occidentul ce profită, după opinia sa, de starea grea în care se află Rusia.“ (Gheorghe Barbă, *Identitatea națională în viziunea lui Soljenițan*, în „Luceafărul“, nr. 37 /621, 22 octombrie 2003).

²⁴ *Spațiul de interes strategic* este, de asemenea, un concept legat de suveranitate, care nu are și nu poate avea însă o delimitare precisă, universal valabilă. Pentru unele state, *spațiul de interes strategic* poate fi întreaga planetă, pentru altele, acest spațiu se reduce la o regiune sau la propriul teritoriu. Fiind vorba de *interese strategice*, dimensiunea spațială a acestora are determinări subiective, conține contradicții și reprezintă, deopotrivă, o sursă de alianță, de tensiuni sau de conflict.

violență, ci, dimpotrivă, una și mai radicală.²⁵ La urma urmei, nu neapărat statele suverane sunt cele care generează astăzi războaiele și conflictele armate, ci entitățile – de cele mai multe ori non-statale –, care reclamă recunoașterea și introducerea lor în sistemele de drepturi și de relații internaționale. Cel puțin, așa apar lucrurile la o primă evaluare. Realitatea este însă mult mai subtilă.

Adevăratele cauze ale războaielor și conflictelor armate sunt jocurile de interese. Iar acestea sunt statale. Înainte de a ne referi la modul cum sunt formulate și reformulate unele dintre principiile războaielor și conflictelor armate în fiecare dintre aceste etape, considerăm că este necesar să relevăm câteva aspecte privind filosofia și fizionomia interesului, acestui adevărat motor al acțiunii umane.

Interesele sunt efecte ale posibilelor perspective ale unor realități dorite. Ele sunt raționamente deductive și inductive, sunt proiecții în viitor, ecuații care se cer rezolvate. Pentru a înțelege interesele, trebuie cunoscute foarte bine realitățile, constantele și variabilele, tendințele evoluției acestora, precum și atitudinea factorului uman, a structurilor și instituțiilor față de aceste realități, ca parte a acestor realități. Interesul exprimă, de fapt, o tendință și se manifestă printr-o relație. El se particularizează, se individualizează, se generalizează, se concretizează, se combină, se metamorfozează, dar niciodată nu dispăre. Există interese individuale, interese de grup, interese instituționale, interese de stat etc. „Interesul de stat” este folosit, uneori, ca argument forte, chiar suprem, pentru a justifica unele acțiuni. El apare sub forma unei proiecții necesare, vitale pentru anumite structuri și funcționalități, pentru buna funcționare a statului, înțeles ca protector al ființei umane, al individului și societății și se exprimă în propoziții apodictice, în imperative categorice. Există interese economice, interese

²⁵ www.stratisc.org, François Caron, *Nouvelles guerres et principes de la guerre*.

sociale, interese politice, interese naționale și interese internaționale. Există atâtea interese câte realități, câte entități, câte structuri și câte funcțiuni. Există, desigur, și interese de sinteză, care sunt considerate vitale. Interesele determină politicile, iar politicile impun strategiile de punere a lor în operă. Însă, atât politicile, cât și strategiile, pentru a nu duce la eșec, trebuie să țină seama de principii sau să instituie principii, reguli și norme de comportare, de pregătire, organizare și desfășurare a acțiunii.

S-a crezut multă vreme – se crede și acum – că statele reprezintă principala cauză a războiului. De unde ar rezulta că suprimarea statelor ar duce, implicit, la suprimarea cauzelor războiului și, deci, a războiului. După fiecare război, omenirea a simțit nevoia acută de a institui modalități și sisteme de reglementare a relațiilor între state, de control și prevenire a războiului și violenței. După primul război mondial din 1914-1918, a apărut Societatea Națiunilor, iar Organizația Națiunilor Unite (a națiunilor, adică a statelor naționale) a urmat celui de al doilea război mondial, având ca scop esențial prevenirea războiului și a violențelor care au dus la ororile acestei violențe mondializate.

De aceea, soluția rezolvării problemei prevenirii sau eliminării războaielor – cel puțin în epoca pe care o trăim – nu este și nu poate fi eliminarea statului, ca entitate politică, teritorială, națională, socială, economică, informațională, culturală etc., ci instituirea unui sistem de norme și reguli care să asigure, pe baza unor principii, controlul intereselor economice, politice, sociale, interne și internaționale etc., îndeosebi în zonele de falie, întrucât acestea se află la originea cauzelor violenței statale și non-statale, și redefinirea *intereselor vitale*.

Războiul Rece a impus un echilibru strategic pe muchie de cuțit, un echilibru al tensiunilor încă nedezamrosate, al universului încă plin de rănilor amintirii ororilor celui de al doilea război mondial, al terorii exercitate de cursa înarmărilor, îndeosebi de cea a armelor de distrugere în masă (ADM), al

fricii de celălalt și, nu în ultimul rând, al marilor responsabilități asumate.

Deci, încheierea celui de al doilea război mondial nu a dus la o situație de pace, ci a trecut într-un alt tip de război – tot mondial –, un război al pândeii, al amenințării, în care s-au aplicat strategiile genetice sau generative (strategiile înarmărilor, ale evoluțiilor mijloacelor de luptă, doctrinelor, conceptelor, grupărilor și regroupărilor de forțe), strategiile de uzură, strategiile de îndiguire, strategiile de influențare, strategiile de descurajare (îndeosebi nucleară), în general, strategiile indirecte.

În sânul acestor strategii ale descurajării reciproce, s-au conturat însă, din ce în ce mai clar și mai puternic, un set de *strategii ale prudenței și înțelepciunii*, impuse îndeosebi de presiunea civilizației, a confortului oferit de noile realizări ale înaltei tehnologii și tehnologiei informației.

Încheierea Războiului Rece (cu victoria democrațiilor occidentale sau, poate, a nimănui) nu a însemnat sfârșitul războiului, ci continuarea acestuia prin... alte mijloace.

După cel de al doilea război mondial, au urmat, practic patru etape, care nu au fost trepte ale păcii (deși așa s-ar părea că, în fond, lumea trăiește în pace), ci, din păcate, ale reconfigurării războiului:

- 1945-1949 – etapa haosului strategic –, prin care s-au reconfigurat, pe noi coordonate, principalele direcții și obiective ale Războiului Rece, care a fost, în esența lui, un război ideologic și un război generativ de mijloace de luptă îndeosebi strategice;

- 1950 -1990 – etapa Războiului Rece;

- 1991-2001 – etapa dezechilibrului strategic post-Război Rece;

- 2001 – etapa războiului continuu, a războiului înalt tehnologizat, a riposteii disimetrice și acțiunilor violente asimetrice.

Referindu-se la acest efort permanent de a defini sau de a justifica războiul, François Caron îl citează pe Seneca: „Pedepsim omuciderea și subjugarea individuală, dar războiul și delictul popoarelor ucise, pe care le considerăm izvoare ale gloriei, cum le vom defini?” Sunt importante și definițiile. Ele pun o anumită ordine în modul de a gândi, a cunoaște și a înțelege realitățile. Dar nu definițiile lipsesc, ci soluțiile.

Există o grabă și un mod subiectiv, voluntarist, părtinitor, agresiv și umilitor de a arunca vina războiului pe stat, îndeosebi pe statul-națiune. Argumentele care se aduc sunt simpliste și operează cu generalizări pripite, care exprimă doar forme ale presiunilor pentru punerea forțată în aplicare a anumitor proiecte de globalizare. Globalizarea este o realitate, dar ea nu se supune arbitrariului, ci unei procesualități complexe, întrucât are determinări complexe, unele dintre ele fiind foarte greu de prevăzut și de controlat. Nu statul-națiune generează războiul, ci disfuncționalitățile sistemului statelor lumii, ale ordinii mondiale, existența unor probleme nesoluționate, fantezmele istoriei și, peste toate, interesul și anume acel interes care nu reușește să nu se situeze deasupra celorlalte, care nu se poate relaționa și adapta situației concrete, tendințelor, legităților. Cu alte cuvinte, războiul este un produs al *interesului inflexibil, categoric și ireconciliant*, fie el interes de stat sau interes de grup, dar nu al statului ca entitate politică, economică, socială, culturală, teritorială și morală, ca formă de organizare (nu de dezorganizare) a societății oamenilor.

Împărțirea societății omenești în *state drepte* și *state nedrepte*, adică în *state de drept* și în altfel de state (totalitare, vagabonde, periculoase, imature, incomode, teroriste sau care sprijină terorismul, imorale etc.) implică lipsa de legitimitate a acestora din urmă, adică a acelor state care nu se conformează normelor de drept acceptate de celelalte state, și, deci, legitimitatea intervenției, în numele dreptului, a unor state în treburile altor state, inclusiv prin forță.

Este sau nu este corectă o astfel de imixtiune? Și, înainte de toate, este această imixtiune o imixtiune sau doar o modalitate de a dezamorsa un posibil focar de criză, un spațiu generator de conflicte, deci o necesitate? Devine ea, automat, o cauză principală a războaielor, sau rămâne doar una conjuncturală, doar una intermediară?

Răspunsurile la aceste întrebări sunt și vor fi totdeauna relative. Pe de o parte, ele trebuie să țină seama de caracterul tot mai interdependent al relațiilor internaționale, de evoluția necesară, logică a procesului de mondializare și, pe de altă parte, de nevoia tot mai acută de identitate, de individualitate, de particularitate.

O lume fără identitate și fără identități este o lume condamnată la pieire.

Principiile care par să reglementeze acum relațiile internaționale – cel puțin cele enunțate – se referă îndeosebi la:

- drepturile omului;
- valorile democrației;
- solidaritatea universală.

Acestea, după cum se vede, sunt transparente la semnificație, iar criteriile după care se apreciază dacă un stat respectă sau nu respectă respectivele principii sunt și ele relative și flexibile. De altfel, este foarte greu de stabilit dacă drepturile omului, valorile democrației și coordonatele de solidaritate umană, economică, socială și morală sunt principii ale acțiunii sociale, inclusiv ale războiului sau imperative ale relațiilor statale interne și internaționale.

De aceea, recurgerea la forță – nelegitimă, potrivit prevederilor Chartei ONU – devine legitimă atunci când se exercită în apărarea sau impunerea drepturilor omului și valorilor democratice și este considerată ca nelegitimă, atunci când nu se înscrie în aceste coordonate.

Trebuie spus că nici o intervenție, fie ea voluntaristă, arbitrară sau exercitată în numele drepturilor omului sau

impunerii valorilor democratice, nu a soluționat vreodată problemele de fond, așa cum nici un război nu a rezolvat niciodată pe deplin și fără efecte secundare (adesea ele însele generatoare de noi conflicte) problemele pentru care s-a declanșat. Deși războiul a fost și rămâne un mijloc (ultimul, la care se apelează numai în situații excepționale) de deblocare a unei situații internaționale fără ieșire, el nu este un factotum. De aici nu rezultă inutilitatea războiului – ca soluție politică și militară pentru unele probleme care nu au altfel de rezolvări –, ci doar limitele acestuia.

Cu cât societatea omenească evoluează mai mult, cu atât aceste limite devin mai restrictive. Asistăm aici la un fel de *aporie a lui Ahile* în ceea ce privește războiul, ca realitate și posibilitate.

Războiul va fi mereu limitat și restrâns de constrângerile sociale, fără a putea fi vreodată eliminat, întrucât el face parte din realitățile acestei societăți și, după toate considerațiile și raționamentele, se pare că nu va dispărea decât o dată cu ea.

S-au încercat și se încearcă numeroase modalități de între caracteristicile actualului mediul politic și strategic, se înscrie și cea a excluderii noțiunii de beligeranță, în sensul de state beligerante. Evident, în dimensiunea ei teoretică, formală. Aceasta înseamnă:

- statele se feresc să declare că au ca inamic un alt stat, mai ales un stat vecin (o astfel de declarație ar atrage automat opoziția comunității internaționale);
- strategiile de securitate națională și, respectiv, strategiile militare ale statelor formulează, la modul cel mai general, amenințările cu care se pot confrunta, evitând să le localizeze, să le concretizeze și să le identifice altfel decât ca venind din partea unor actori statali sau non-statali (fără a se preciza care sunt aceia);
- majoritatea statelor declară că își organizează forțele armate pe principiul suficienței defensive;

- se dau numeroase garanții (dar tot în termeni generali) de securitate și încredere.

Nici unul dintre statele lumii nu exclude însă războiul, ca posibilitate, și fiecare își ia toate măsurile pe care le consideră necesare (și pe care și le pot permite) pentru a-și asigura securitatea și, la nevoie, pentru a duce un război.

Având în vedere această situație specifică epocii pe care o trăim, când fiecare stat încearcă să participe la construirea unui mediu de securitate bazat pe încredere (fără a exclude însă cu desăvârșire neîncrederea și suspiciunea), un eventual război s-ar putea desfășura, nu doar după principiile clasice – care nu vor dispărea niciodată, întrucât țin de însăși determinările complexe ale acestui fenomen, de individualitatea și configurația caracteristice războiului –, ci și după unele principii noi, între care pot fi avute în vedere și următoarele:

- durata limitată a acțiunilor militare;
- identitatea structurilor de pace cu cele de război;
- preponderența acțiunilor rapide și speciale;
- preponderența alianțelor;
- disproporționalitatea;
- disimetria și asimetria.

Crește ponderea sistemului internațional de securitate, deci a conceptului de *securitate colectivă*, care restrânge și mai mult sfera de cuprindere a războiului, înțeles ca soluție politico-militară a unui diferend între state.

De aici nu rezultă excluderea războiului ca soluție a unui diferend, ci doar o altă dimensiune a acestuia, impusă de comunitatea internațională, de centrele de putere sau de alianțe (în speță, de Alianța Nord-Atlantică). Astfel, războiul (în accepțiunea consacrată a acestui concept) devine acțiune armată sau reacție armată împotriva celui care se opune regulilor impuse de comunitate, încalcă drepturile omului, generează crize și instabilitate, desfășoară acțiuni teroriste sau sprijină terorismul etc. Un astfel de război – dacă se declanșează – va fi,

de o parte (a comunității, Alianței, centrului de putere), un război de impunere a normelor și regulilor stabilite de comunitate, de apărare a valorilor democratice, și, de cealaltă parte (a unei entități statale sau non-statale), de impunere a intereselor proprii, de realizare a obiectivelor proprii.

Din prima categorie fac parte războiul împotriva terorismului, războiul disproporționat, războiul de joasă intensitate sau de intensitate medie (în funcție de acțiunea sau reacția adversarului), războiul informațional, războiul psihologic etc. Aceste tipuri de războaie sunt duse în superioritate tehnologică, au acordul unei părți însemnate sau importante a comunității internaționale, se pregătesc și se desfășoară după următoarele principii:

- principiul superiorității tehnologice și informaționale;
- principiul acțiunii (reacției) suficiente;
- principiul acțiunii (reacției) rapide;
- principiul prevenției;
- principiul rețelei;
- principiul coaliției (alianței).

Scopul războiului a fost, milenii de-a rândul, acela de a nimici forțele inamicului și de a-l obliga să se întoarcă la masa negocierilor, evident, pentru a-i impune condițiile pe care, înainte de confruntare, le considera inacceptabile.

Scopul războiului – nimicirea forțelor inamicului – ducea automat la realizarea scopului politic – impunerea voinței asupra adversarului –, adică la obținerea acelor avantaje (teritoriale, economice, demografice etc.) pe care și le dorea puterea politică.

Scopul părții atacate era să reziste acestor atacuri, să obțină victoria în luptă și să nu satisfacă pretențiile statului atacator. În aceste condiții, statul atacator era considerat, uneori, responsabil de declanșarea războiului; de cele mai multe ori, însă, vinovat de declanșarea războiului era considerat statul

atacat, întrucât nu a cedat negocierilor sau ultimatum-ului și a generat, deci, un blocaj strategic din care s-a considerat că nu se poate ieși decât prin război.

Dacă trecem dincolo de sentimente și apelăm la dreptul păcii și al războiului, este greu de stabilit – așa, la modul general – cine este și cine nu este vinovat de declanșarea unui război. De fapt, nici nu poate fi vorba de vreo vină, de vreme ce există un drept al păcii și al războiului, iar războiul este privit ca o soluție posibilă, reglementată și acceptată de rezolvare a diferendului, atunci când situația strategică este blocată și nu poate fi deblocată decât prin forța armelor. Frederic al II-lea considera că război înseamnă a ataca.

După cel de al doilea război mondial, acest principiu al dreptului războiului ca modalitate de deblocare a unei situații strategice frontaliere nu a mai fost valabil, iar războiul a fost condamnat în totalitatea lui.

Declararea și declanșarea războiului au fost considerate în afara legii. Desigur, Organizația Națiunilor Unite nu putea uita coșmarul declanșat de Hitler și nu avea cum și de ce să justifice și să considere ca un fapt de drept declanșarea războiului de către nazismul german. Dimpotrivă, astfel de situații trebuiau condamnate definitiv, irevocabil și cu toată fermitatea. Nu există însă „definitiv“ în societatea omenească, mai ales când este vorba de dialectica pace-război.

Liddell Hart spunea că victoria într-un război nu înseamnă, automat, și realizarea scopului politic al războiului. Scopul războiului trebuie să fie ameliorarea păcii, adică obținerea unor condiții mai bune pentru pacea care va urma.

Dar, oare, după un război, urmează totdeauna pacea? Nu cumva, după un război, urmează doar o simplă pauză, denumită *pace*, care este, de fapt, o perioadă de pregătire pentru un nou război? Și, în acest interval de pace, oare, războiul a încetat sau s-a continuat prin alte mijloace și prin alte procedee (economice, diplomatice, informaționale, mediatice, culturale,

psihologice etc.)? Războiul este totdeauna un mijloc și niciodată un scop. De aceea, nimicirea completă a forțelor adverse – conceptul clausewitzian al războiului –, care poate fi obiectivul războiului, dar nu și scopul lui politic, nu înseamnă automat și îndeplinirea obiectivului politic.

„Ceea ce este important în război (care nu este decât un mijloc și niciodată un scop) – spune François Caron – nu este distrugerea adversarului, ci privarea lui de libertatea de acțiune, pentru a-l determina să cedeze.

De o jumătate de secol am devenit conștienți de acest lucru și admitem că strategia – pe care o calificăm de acum înainte «de uzură» – ar putea, de asemenea, să contribuie în mod eficace la aceasta și, în consecință, să sugereze reguli valabile, a căror aplicare ar fi de natură să asigure succesul sau să faciliteze luarea deciziei. La aceasta trebuie să servească principiile războiului.“ În strategia de «nimicire» predomină mijloacele ofensive, iar obiectivul războiului este distrugerea armatei adversarului. Pentru aceasta trebuie realizată o superioritate în forțe, mijloace și acțiuni. Cele două tipuri de strategie – de uzură și de nimicire – se constituie într-o dialectică a voințelor care se înfruntă și se confruntă.

Triada lui Clausewitz – știință, voință, putință – reprezintă o sinteză a filosofiei carteziene și hegeliene și va domina arta războiului în toate timpurile. Aceste trei principii ale acțiunii umane – a ști, a vrea, a putea – vor governa totdeauna războiul, în toate etapele sale, și nu numai războiul. Ele sunt principii generale ale acțiunii umane, valabile oricând și oriunde, dar, în război, ele capătă o valoare cu totul deosebită, întrucât războiul este un mijloc de realizare a unui obiectiv politic, iar obiectivul politic (care se stabilește de decidentul politic) reprezintă, de drept și chiar de fapt, voința națiunii sau a comunității respective (alianță, coaliție).

Dar și alianța și coaliția sunt, într-un fel, tot mijloace (forme sau formule) pentru asigurarea unor condiții necesare de

materializare a voinței comune a statelor componente. Cel puțin așa a fost până acum și nu există motive serioase să fie altfel în viitor. Alianțele (ca și coalițiile) nu sunt entități în sine, ci entități de entități. Ele se fac și se desfac, potrivit unor interese, se compun, se descompun și se recompun, în funcție de situație. De aceea, ele se supun din ce în ce mai mult *principiului integralității* și, probabil, în cele din urmă, se vor constitui în superputeri sau în centre puternice care vor strânge în jurul lor o mulțime de state și, posibil, de entități nonstatale.

În trecut, mai ales în situațiile în care suveranul era și comandant militar, scopul și obiectivul politic al războiului și obiectivul militar al războiului fie se confundau, fie erau foarte apropiate. Obiectivul politic era, de regulă, supunerea inamicului, iar obiectivul militar se rezuma la nimicirea armatei acestuia, adică anihilarea puterii, care era singurul suport al voinței.

Astăzi, deși esența nu s-a schimbat, realitatea raporturilor dintre obiectivul politic (adesea, foarte complex și sofisticat sau ascuns cu multă abilitate) pune în mare dificultate formularea obiectivului militar al războiului, întrucât atât mijloacele politicii (între care se situează și folosirea forței militare), cât și cele ale războiului (armatele puternice, profesionalizate, ADM, sistemele de arme performante etc.) complică lucrurile și impun folosirea unor elemente ale probabilităților condiționate în luarea și materializarea deciziilor.

Războiul nu mai poate fi modelat pur și simplu prin teoria jocurilor strategice cu sumă nulă (câștig eu, pierzi tu; câștigi tu, pierd eu), ci de teoria haosului care demonstrează că nimic nu este sigur pe lumea aceasta, că evoluția sistemelor și proceselor depinde de variația condițiilor inițiale, de comportamentul în bifurcații și de foarte multe alte elemente ale mediului, greu de prevăzut și de luat în calcul.

Chiar dacă matematicienii încearcă să modeleze, prin intermediul ecuațiilor neliniare, această teorie a haosului

(haosul nu este dezordine totală, ci o altfel de ordine), până acum s-a reușit doar să se demonstreze că rezultatele unei acțiuni (mai ales ale unei acțiuni militare, care este totdeauna o consecință a unei decizii politice) nu pot fi prevăzute cu certitudine. De aceea, însăși decizia politică se ia, de cele mai multe ori, în condiții de incertitudine.

În aceste condiții, principiile raporturilor dintre factorul politic și cel militar evoluează de la un determinism mecanic rigid, specific secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea și chiar secolului al XX-lea, la un determinism dinamic complex, specific modului de gândire din cadrul societății informaționale.

Desigur, nu realitatea acțiunilor s-a schimbat, ci modul în care această realitate este gândită, înțeleasă și planificată.

FORMULAREA PRINCIPIILOR RELAȚIEI POLITIC-MILITAR ÎN VIZIUNEA DETERMINISMULUI MECANIC	REFORMULAREA PRINCIPIILOR RELAȚIEI POLITIC-MILITAR ÎN VIZIUNEA DETERMINISMULUI DINAMIC COMPLEX
Principiul autorității suveranului	Principiul voinței democratice
Principiul subordonării obiectivului militar de către obiectivul politic	Principiul rolului prioritar al deciziei politice democratice, expertizată de factorul militar
Principiul concomitenței realizării obiectivului militar și a celui politic ale războiului (principiul simultaneității)	Principiul interdeterminării complexe, dinamice, în care recurgerea la război reprezintă ultima soluție politică
Principiul dreptului forței	Principiul forței dreptului
Principiul faptului împlinit	Principiul prevenției

Există o contradicție majoră între stat și comunitatea de state, între stat și centrele de putere – care sunt tot o emanație a statului în filosofia constituirii unei noi ordini internaționale –,

iar acest lucru se manifestă în incapacitatea statului de a voi. Etapa în care ne aflăm este una de criză fundamentală între instituția statului, ca entitate suverană și ca decident politic, organismele internaționale, care supervizează astfel de decizii, tendința de globalizare și realitatea acestei lumi, caracterizată de un decalaj tehnologic imens, de polarizarea bogăției și sărăciei, de lipsa resurselor, de gravitatea unor probleme de mediu și de proliferarea fără măsură a amenințării asimetrice.

Organismele și structurile internaționale, care se doresc din ce în ce mai mult a fi entități în sine și nu ceea ce sunt de fapt – entități de entități – nu reușesc decât în mică măsură să exprime voința politică de întrebuintare a forței. Ele se află, în general, în opoziție cu opinia publică și cu filosofia socială (care nu agreează întrebuintarea forței), fiind dominate de interesele marilor puteri sau de cele ale unor centre de putere, dar și de un anume mod al acestora de a-și îndeplini responsabilitățile asumate. Marile puteri nu pot fi tratate doar ca generatoare de tensiuni și de conflicte de pe urma cărora să poată profita doar ele și numai ele. Ele au fost și sunt responsabile de ceea ce se petrece pe planetă, de soluționarea complicatei ecuații pace-război.

În consecință, pentru a evalua o soluție militară în războiul viitorului, se pun câteva întrebări de mare actualitate privind politica, războaiele, conflictele armate, recrudescența violenței și principiile care le guvernează: *Prin așa-zisul război continuu, s-a schimbat sau se va schimba oare natura războiului? Politica de stat, adică interesul de stat și politica internațională se află într-o relație de completitudine, de subordonare, de influențare reciprocă, de colaborare sau se exclud reciproc? A fost sau va fi înlocuit războiul, ca formă a acțiunii umane reglementată internațional, ca instrument al politicii, cu acțiunea violentă, intempestivă și arbitrară? Care sunt cauzele proliferării violenței și cum pot fi ele eradicate? Cine anume proliferază violența? Cine o controlează? Cine o*

stăpânește? Care este rolul militarilor și armatelor în gestionarea violenței?

1.5.1.1. Forțe și mijloace

Cum au evoluat structurile de forțe și mijloacele ducerii războiului? Prin ce anume se caracterizează cele actuale? Care sunt legile și regulile de compunere a forțelor? În ce măsură sunt ele respectate și aplicate în construcția și modernizarea armatelor? Ce tipuri de structuri de forțe se cunosc? Care dintre acestea sunt viabile și pentru țara noastră? Care sunt intercondiționările dintre forțe și acțiuni, adică dintre fenomenul război, mijloacele și forțele prin care acesta este pregătit și desfășurat și acțiunile propriu-zise?

În fizionomia războiului, un rol extrem de important îl joacă forțele și mijloacele. Războiul este un instrument al politicii. Dar el nu se prezintă decât în foarte mică măsură ca un dat, ca un instrument imuabil, totdeauna același, totdeauna gata de a fi declanșat și folosit. Această dimensiune – esențială, de altfel – rezidă în caracterul subordonat al războiului, în dependența sa de decizia politică. În realitate însă, fenomenul război este o uriașă și necesară construcție, la care participă tot ce ține de natura umană: inteligență, cunoaștere, tehnologie, informație, capacitate de a genera, regenera și folosi resursele, de a edifica o filosofie a confruntării, de a constitui forțe specializate și de a realiza mijloacele corespunzătoare.

Forțele și mijloacele sunt un produs al strategiei – și anume al strategiei genetice sau generative – care și ea este un produs, mai exact, o metodă de punere în aplicare a unei politici, a unei decizii politice. Relația nu este însă univocă, ci biunivocă, în sensul că forțele și mijloacele condiționează și ele, la rândul lor, decizia politică. În actul de decizie, conducerea politică nu poate face abstracție de realități, de

condițiile concrete, de determinările și restricționările fenomenului război, de știința și arta confruntării armate și de implicațiile declanșării conflictului militar. Nu se poate hotărî, spre exemplu, o ripostă nucleară, dacă statul respectiv nu dispune de o filosofie a ripostei de acest gen, de forțe și mijloace nucleare. Dar, dacă are în vedere și o astfel de eventualitate, și le poate crea sau procura. Nimic nu este imposibil, atunci când este vorba de politica războiului.

A studia evoluția forțelor și mijloacelor folosite în războaie presupune a studia atent componentele politice, economice, sociale, etnice, culturale, religioase etc. ale relațiilor dintre comunitățile umane, în părțile lor comune și în cele care le diferențiază și le opun. Populațiile din foaierea perturbator și-au format, prin presiunea spațiului gol, o filosofie a mișcării și o foame acută de spațiu, materializată în căutarea agresivă și intempestivă de pășuni și resurse, în năvălirea asupra spațiilor cu resurse, ocupate, în general de populațiile sedentare.

Aceste populații sedentare s-au format aici, în aceste locuri mănoase, cu numeroase resurse, în filosofia spațiului plin. Între aceste două filosofii ireconciliante în esența lor, s-a născut războiul modern. Comunitățile populațiilor nomade erau organizate după legile hoardei, ale entităților atacatoare, în timp ce comunitățile populațiilor sedentare erau organizate după legile producției, ale muncii. Sub presiunea nomazilor, aceste populații și-au adaptat filozofia și ontologia, structurile și funcțiunile la noile condiții. Ele și-au constituit forțe armate, au produs mijloace de apărare, de luptă, au instituit reguli de comportare specifice.

Populațiile nomade erau organizate după reguli militare. Toți erau vânători și luptători, în timp ce populațiile sedentare au fost nevoite să-și constituie astfel de structuri. Aceste structuri au fost determinate de condițiile concrete (teritoriale, demografice, sociale, culturale, economice etc.) și s-au realizat, în general pe două dimensiuni:

- întreaga populație s-a constituit și ca structură de forță, capabilă să pună mâna pe arme și să-și apere teritoriul și bunurile, după preceptul roman *vivere militare est*;

- alcătuirea unor structuri specializate, profesioniste, care să apere populația împotriva atacurilor din afară și, la nevoie, să atace pentru lărgirea teritoriului, creșterea puterii, obținerea unor avantaje prin forță.

Această împărțire există și azi. Structurile de forțe sunt profesioniste sau de masă, în funcție de caracteristicile mediului strategic de securitate, de politica statului respectiv, de numeroase alte realități și condiționări. În timp ce majoritatea țărilor din Europa, spre exemplu, au trecut la armatele de tip profesionist, Germania menține încă serviciul militar obligatoriu și forțele teritoriale. La fel și China și numeroase alte țări. Statele Unite ale Americii, care au forțe armate profesioniste, mențin Garda Națională, care este o armată a statelor (a fiecărui stat din cele care alcătuiesc SUA), care îndeplinește o mulțime de misiuni, începând cu cele care țin de lupta armată, în război, și continuând cu cele specifice protecției civile, prevenirii și stingerii incendiilor, participării la păstrarea ordinii publice etc.

De constituirea și pregătirea forțelor și mijloacelor se ocupă strategia generativă. Ea acționează îndeosebi în perioadele de pace (dar nu numai) și constă într-un concept acțional prin care se vizează punerea în aplicare (dar și expertizarea) unor decizii politice privind structura de forțe și realizarea mijloacelor necesare ducerii războiului.

Componenta politică (decidentul politic) stabilește:

- evoluția mediului de securitate și caracteristicile acestuia;
- dacă este sau nu este necesar și posibil războiul, ca mijloc de materializare a politicii statului respectiv (grupului de state, alianței, coaliției etc.);

- natura războiului posibil;
- poziția statului, a alianțelor și coalițiilor probabile, alte conjuncturi;
- legislația;
- resursele, inclusiv cele bugetare;
- nivelul forțelor și mijloacelor.

Legitățile de care trebuie să se țină seama în filozofia structurii de forțe și în realizarea mijloacelor necesare războiului se referă, în principiu la:

- concordanța dintre natura amenințării și fizionomia riposteii;
- concordanța dintre scopuri, forțe, mijloace și obiective;
- raportul de forțe;
- simplitatea.

Principiile care stau la baza politicii structurii forțelor și mijloacelor necesare războiului sunt următoarele:

- principiul capacității;
- principiul cauzalității;
- principiul unității;
- principiul unității conducerii;
- principiul integralității;
- principiul concentrării;
- principiul flexibilității;
- principiul adaptabilității;
- principiul valorii.

Toate aceste principii (care se înscriu în grila principiilor generale ale războiului) asigură materializarea, într-un anume fel, a conceptului politic privind structura de forțe.

Forțele nu se pot constitui în afara capacităților financiare, economice, culturale, demografice și tehnologice, fără să se țină seama de reglementările internaționale, de legile războiului, de nivelul celorlalte forțe, de vulnerabilități, riscuri,

amenințări etc. Nerespectarea principiului unității, spre exemplu, respectiv a principiului unității conducerii politice și strategice poate duce la apariția unor situații extrem de delicate, care să opună structurile de forțe și să genereze confruntări între acestea și chiar război civil. Ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1989 în România privind problemele grave de discontinuitate și diversiune în conducerea forțelor armate reprezintă un exemplu în acest sens.

În filosofia și fizionomia actualelor și viitoarelor structuri de forțe se manifestă următoarele realități și tendințe:

- capacitatea de a participa la un război continuu;
- profesionalizarea;
- specializarea;
- distribuirea rolurilor;
- robotizarea;
- capacitatea de folosire a structurilor și acțiunilor bazate pe rețea;
- capacitatea și predominanța *high tech* și *IT*;
- acțiunea (reacția) rapidă;
- capacitatea de a se constitui și acționa în cadrul unor structuri și funcțiuni de alianță și coaliție;
- integrarea și integralitatea;
- adaptabilitatea la acțiuni și reacții asimetrice.

1.5.1.2. Acțiuni

Acțiunile sunt, de fapt, cele care impun și chiar creează tipologia structurilor. De-a lungul timpurilor, ele au evoluat de la înfruntarea directă, între două armate, într-o singură bătălie decisivă – care avea, adesea, mai ales în Evul Mediu, alura unei competiții sportive –, la campanii militare și acțiuni complexe, desfășurate timp îndelungat, pe spații imense, pe mai multe teatre de operații și, de aici, la complexe de acțiuni

informaționale, politice, diplomatice, economice și, în ultimă instanță, militare. Această ultimă configurație este cea a unui însoțitor permanent și necesar al societății omenești pe care-l putem numi *război continuu*. El este confruntare dusă la limite, prin toate mijloacele posibile, pentru fiecare etapă fiind selectate cele mai eficiente, pe criteriul costuri – efecte.

De-a lungul timpului, s-a încercat, prin numeroase tratate, convenții și acorduri, îngrădirea, războiului (ca luptă armată) și promovarea dialogului, a relațiilor bazate pe respectul suveranității și integrității teritoriale, pe neamestecul în treburile interne ale statelor etc. Aceste principii n-au dus la înlăturarea sau prevenirea războiului, ci doar la instituirea, prin acord internațional (la care nu au aderat însă toate statele) a unor limite. Între acestea se situează:

- interzicerea folosirii forței sau amenințarea cu forța în rezolvarea diferendelor;
- scoaterea războiului de agresiune în afara legii;
- limitarea sau interzicerea experimentelor nucleare;
- interzicerea armamentului chimic;
- interzicerea minelor antipersonal;
- interzicerea folosirii cartușelor explosive etc.

Aceste reglementări – și multe altele – au fost și sunt menite să țină fenomenul război sub control, să limiteze la maximum folosirea mijloacelor de distrugere și de mutilare a ființei omenești. În doctrina americană, predomină încă un concept permis de superioritatea tehnologică – cel al pierderilor zero, sau al limitării acestora la minim –, dar nu oricine își poate permite acest lucru. Acest concept – pierderi zero, limitarea la maximum a pierderilor umane și a efectelor colaterale – nu arată nici pe departe „generozitatea” războiului, respectul comunității internaționale, al marilor puteri, al actorilor sau beligeranților față de ființa umană. El este impus de noua configurație a războiului în care nu pierderile umane sunt importante, ci realizarea obiectivului politic, adică

impunerea voinței asupra adversarului. Acesta este un concept universal, un concept permanent care a planat dintotdeauna asupra războiului. Odinioară pierderile materiale și umane erau cele care duceau la victorie sau la înfrângere, adică la obținerea acelei dominante strategice care permitea dictatul, impunerea forței. Acum dominanța strategică este definită pe tehnologie, pe integralitate, pe economie, pe finanțe, pe forțe speciale și pe superioritatea IT. Așa ar fi normal. Într-o societate în care războiul se prezintă doar ca un mijloc, este firesc ca predominanța strategică să descurajeze aventurile de tot felul și să permită crearea și menținerea unei stări de securitate care să protejeze ființa umană.

Numai că nu toată lumea este de acord cu această ordine, cu aceste principii, cu această dominanță sau predominanță strategică dată de putere, finanțe, tehnologie, alianță și globalizare. Reacția la această soluție, la această realitate, la aceste tendințe este cât se poate de diversificată, de virulentă și de violentă. Vârful de lance îl constituie terorismul. Acesta este un *război continuu*, un *război mozaic*, în care singura regulă constă în a lovi, a înspăimânta, a teroriza. De aceea, formele clasice în care evoluau conceptele legate de războiul tradițional, de războiul între entități clar definite, cu beligeranți identificabili, au fost nevoite să facă loc și unui alt concept – *războiul împotriva terorismului* –, care este o formă a războiului continuu și care își caută încă filozofia, strategiile și modalitățile de desfășurare.

Începutul secolului al XXI-lea este caracterizat de recrudescența terorismului, acțiunilor și amenințărilor asimetrice, de accentuarea disimetriilor și creșterea vulnerabilităților în ciberspațiu, dar și în societatea puternic informatizată, de reconfigurarea și adaptarea noilor structuri și noilor acțiuni ale statelor, coalițiilor, alianțelor și organismelor internaționale la noul mediu strategic.

Războiul împotriva terorismului a început prin acțiuni clasice (bombardament, acțiuni ale forțelor speciale) contra centrelor și bazelor de antrenament, concomitent cu intensificarea procedurilor și procedurilor de cunoaștere și descoperire a rețelelor teroriste, a cauzelor și mecanismelor fenomenului și, pe această bază, de eradicare și prevenire a oricăror forme de manifestare. Este un proces extrem de complex, întrucât terorismul, traficul de droguri, crima organizată, criminalitatea economico-financiară etc. nu sunt doar forme de manifestare a răului planetei, ci și *efecte* ale evoluției societății omenești, fenomene de falie, împotriva cărora nu se poate acționa doar cu bombardiere, portavioane și tancuri.

Bombardierele strategice, portavioanele, rachetele, tancurile și, în general, sistemele performante de arme asigură însă acea dominanță strategică globală sau regională, care se constituie într-un garant al mediului de securitate (bazat încă pe forță, pe amenințare și pe descurajare) și într-un suport al oricărei acțiuni.

1.5.2. Principii ale luptei armate

Cum se definește, la ora actuală, lupta armată? Care este sfera și conținutul luptei armate? Se deosebesc principiile luptei armate de cele ale războiului?

În general, principiile luptei armate sunt identificate cu cele ale războiului. Nu este, desigur, o mare eroare. Războiul a fost și este înțeles, în principiu, ca un sistem de acțiuni armate violente, menite să deblocheze o situație strategică și să rezolve, pe această cale, un diferend. În realitate, războiul înseamnă mult mai mult. Lupta armată este doar o modalitate de desfășurare a războiului. Ea nu ar trebui înțeleasă în afara războiului. Acțiunile armate ale unor entități de tot felul, bătăliile cu arme de foc între găști de cartier, reglarea de conturi

din lumea interlopă etc. nu sunt *luptă armată*. Lupta armată presupune o cauză, o motivație socială, economică, etnică, religioasă etc. Ea se declanșează în urma unei decizii care este, în esența ei, o decizie politică. Mai exact, lupta armată se declanșează în urma unei decizii militare care este, la rândul ei, o modalitate de punere în aplicare a unei decizii politice. Adesea, în Antichitate sau în Evul Mediu, războiul, care era, ca și astăzi, un act politic, se desfășura într-o singură bătălie decisivă.

Lupta armată însemna deci nucleul războiului, chiar războiul, iar bătălia era modalitatea de desfășurare a luptei armate. De aici, pentru simplificarea lucrurilor, s-a ajuns cu ușurință să se identifice războiul cu lupta armată, adică războiul cu nucleul său cel mai dur, de unde și identificarea principiilor luptei armate cu cele ale războiului. Războiul și lupta armată nu reprezintă însă același lucru. Războiul este un fenomen mult mai complex, iar principiile lui se înscriu în această complexitate, se definesc pe mulțimea acțiunilor majore, multiple și complexe – politice, diplomatice, informaționale, economice, sociale, culturale și militare – pe care le desfășoară totdeauna statele sau entitățile beligerante.

U.S. Army publică, în 1921, următoarele principii fundamentale ale războiului (care sunt, bineînțeles, principii ale luptei armate):

1. Obiectivul;
2. Ofensiva;
3. Efectul de masă;
4. Economia forțelor;
5. Manevra;
6. Unitatea de comandă (de comandament);
7. Securitatea;
8. Surprinderea;
9. Simplitatea.

La nivel tactic, se adaugă:

1. Planificarea;
2. Recunoașterea (cercetarea);
3. Controlul;
4. Securitatea (securitate la 360°).

În regulamentele românești sunt prevăzute următoarele legi și principii ale luptei armate:

Legi:

1. Legea concordanței dintre scopuri, forțe și mijloace;
2. Legea raportului de forțe;
3. Legea dependenței formelor și procedurilor acțiunilor militare de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii de luptă;
4. Legea unității acțiunilor;
5. Legea amplitudinii crescânde a luptei armate.

Aceste legi sunt exprimate, concretizate și materializate în următoarele principii:

1. Libertatea de acțiune;
2. Definiția clară a obiectivului (misiunii);
3. Economia de forțe (de forțe și mijloace);
4. Concentrarea efortului în locul decisiv și la momentul potrivit;
5. Unitatea comenzi;
6. Surprinderea inamicului;
7. Manevra;
8. Securitatea acțiunilor și trupelor;
9. Simplitatea planurilor și a ordinilor.

Ele reprezintă rezultatul unei experiențe îndelungate, au fost aplicate și probate zeci de ani în constituirea, pregătirea și folosirea forțelor armate, în organizarea și desfășurarea acțiunilor de luptă și operațiilor, în toate războaiele, din antichitate și până în prezent. Cele cinci legi și cele nouă principii sunt cunoscute de oricare militar, fac obiectul unor examene, unor lucrări, unor tratate, dicționare etc. Nimeni nu se

concentrează însă asupra modului în care aceste principii se aplică în pregătirea și folosirea forțelor armate, în pregătirea și desfășurarea acțiunilor. Efectul acestor principii este implicit. Documentele care se întocmesc pentru pregătirea și folosirea forțelor, strategiile, doctrinele de luptă, regulamentele, ordinele și instrucțiunile sunt elaborate pe baza acestor principii, dar o relație biunivocă explicită nu este observabilă și sesizabilă. În 1996, noi am propus, încă două principii²⁶:

10. Identitatea structurilor de pace cu cele de război;

11. Acțiunea (reacția) rapidă.

Cele cinci legi ale luptei armate sunt și ele discutabile. Spre exemplu, legea raportului de forțe are o altă configurație decât în cel de al doilea război mondial. Ea devine o *lege calitativă*, se referă adică la *calitatea* și *compatibilitatea* forțelor care se confruntă. În timp ce terorismul folosește toată gama de arme, de la cele primitive, la explozivi plastici, de la arme albe la arme chimice, radiologice și biologice, războiul împotriva terorismului utilizează încă armele clasice și structurile clasice de forțe. Practic, nu se poate face un raport de forțe între structurile și rețelele teroriste și structurile care acționează împotriva terorismului. Probabil, în timp, se vor crea și structuri compatibile cu cerințele și exigențele războiului împotriva terorismului și altor amenințări asimetrice.

În această etapă a războiului continuu, legile care dirijează confruntarea ar putea fi enunțate astfel:

1. Legea concordanței dintre scopuri, forțe, mijloace și acțiuni;

2. Legea compatibilității (incompatibilității) forțelor și acțiunilor;

3. Legea condiționării tehnice și informaționale a acțiunilor de luptă;

4. Legea unității și complexității acțiunilor;

²⁶ General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, STRATEGIA ACȚIUNILOR RAPIDE, Editura AISM, 2002

5. Legea extinderii continue spațiale, ciberspațiale și informaționale a luptei armate;

6. Legea diversității și specificității formelor și procedurilor luptei armate.

Legile luptei armate își păstrează și își vor păstra mereu caracterul de generalitate pe care l-au dobândit de-a lungul secolelor și mileniilor. *Legea amplitudinii crescânde a luptei armate* ni se pare a fi mai corect formulată ca *legea extinderii continue spațiale, ciberspațiale și informaționale a luptei armate*. Deși se pare că, azi, predomină conflictele de joasă intensitate, considerăm că o astfel de lege nu trebuie nici uitată, nici neglijată. De asemenea, considerăm că *diversitatea și specificitatea* formelor și procedurilor luptei armate se constituie, din toate timpurile, într-o lege a luptei armate.

1.5.3. Principii ale acțiunilor „altele decât războiul“

Ce sunt acțiunile „altele decât războiul“? De ce a fost nevoie de acest concept? Acest concept îmbogățește arta militară, dă o altă dimensiune războiului sau reprezintă începutul sfârșitului războiului mileniului specific al II-lea? Care sunt legile, principiile și normele unor asemenea acțiuni? Sunt ele altele decât cele ale războiului în general?

Acțiunile de acest tip nu se înscriu, de fapt, în afara războiului continuu, ci, dimpotrivă, tocmai ele sunt cele care dau caracterul continuu al războiului. Apelativul „altele decât războiul“ sunt, în realitate, „altele decât bătălia, altele decât lupta armată“. Și în trecut, mai ales în Evul Mediu, dar și în Antichitate, dacă era posibil, lupta se dorea a fi evitată. Acțiunile „altele decât războiul“, mai precis, acțiunile care nu sunt confruntări armate violente, care nu apelează la mijloace de distrugere a adversarului pot fi clasificate în cel puțin trei categorii:

- acțiuni desfășurate pe timpul războiului, din cauza războiului, în folosul războiului sau împotriva acestuia;
- acțiuni adiacente sau complementare războiului;
- acțiuni post-război sau post-conflict.

Din prima categorie fac parte toate acțiunile care însoțesc războiul (protecție civilă, adăpostire a populației și valorilor, efectuarea unor lucrări în sprijinul frontului, producția de bunuri și valori necesare frontului și populației, rechiziții, activitățile de Cruce Roșie, manifestări în favoarea sau împotriva războiului, acțiuni diplomatice, informaționale etc.). Ele sunt un însoțitor permanent al războiului și depind în mare măsură de modul în care se desfășoară acesta.

Din cea de a doua categorie fac parte, în general, acțiunile și activitățile administrative, de ordine, precum și cele care țin de pregătirea rezervei, a infrastructurilor, acțiunile și activitățile pe linie de sănătate, cele politice interne și internaționale, cele diplomatice etc.

Din cea de a treia categorie fac parte, în general, acțiunile administrative, cele de organizare și reorganizare a vieții economice și sociale, de refacere a infrastructurilor, de lichidare a urmărilor războiului, cele umanitare etc.

Toate aceste acțiuni au următoarele caracteristici:

- sunt, într-o formă sau alta, legate de fenomenul război;
- vizează reducerea impactului negativ pe care îl are războiul asupra vieții sociale, economice, culturale și morale;
- vizează protecția și folosirea adecvată a resurselor;
- vizează protecția patrimoniului;
- au un pronunțat caracter umanitar

Pornind de aici, putem desprinde concluzia că, în toate împrejurările, aceste acțiuni sunt modelate de următoarele principii:

- continuitatea;
- complementaritatea;
- protecția;
- umanitatea;
- construcția și refacerea;
- solidaritatea;
- unitatea;
- diversitatea;
- simplitatea;
- eficiența.

1.6. Determinări ale războiului și luptei armate

1.6.1. Determinări ale războiului

1.6.1.1. Determinări economice

În ce măsură determină economia configurația războiului? Războiul este o funcție a economiei, o consecință a strategiilor economice, o altă expresie a luptei economice, sau economia doar îl influențează? Care sunt mecanismele prin care economia condiționează războiul? Cum au evoluat ele în timp? Care sunt principalele determinări economice ale războiului?

Determinările economice sunt fundamentale pentru fizionomia războiului. Ele reprezintă o expresie a legii de potențial și se constituie, adesea, nu doar în suport, ci și în cauză, în condiție a războiului. În trecut, războiul, deși era, ca și acum, un instrument al politicii, avea profunde determinări

economice. El avea adesea ca obiectiv prăduirea adversarului, cucerirea unor teritorii bogate în resurse și, pe această bază, creșterea potențialului economic. Unul dintre motivele pentru care Traian a pornit războiul împotriva Daciei era acumularea de resurse (aurul și bogățiile Daciei) în vederea pregătirii războiului cu parții, dar și pentru rezolvarea unor probleme financiare grave cu care se confrunta Imperiul roman.

Determinările economice asupra războiului se manifestă cel puțin pe două paliere importante:

- a) ca factor de potențial;
- b) ca obiectiv (scop) al războiului.

Nu se poate declanșa un război, dacă nu există posibilități de sustenabilitate în teatru. Statul care este amenințat cu războiul (fie pentru deblocarea unei situații strategice, fie pentru a i se impune un anumit tip de comportament) nu poate accepta confruntarea armată – ca formă ultimă a războiului –, dacă nu dispune de un potențial economic suficient cel puțin pentru a pune în operă ceea ce se numește *descurajarea de la mic la mare*. Fără un astfel de potențial (care înseamnă resurse umane și materiale, potențial tehnologic etc.) și fără strategii asimetrice bine puse la punct, angajarea confruntării armate (dar nu numai armate), în condițiile decalajelor tehnologice militare imense, înseamnă sinucidere curată.

Aproape orice război de pe lumea aceasta (chiar și cele punitive sau cele declanșate pentru... menținerea păcii) au și obiective economice. În esența oricărei politici (iar războiul este un mijloc al politicii) se află determinări economice.

În 1950, Paul Rassinier, sesizează, într-un articol intitulat „*Aux frontières de la désespérance*” publicat în revista *Défense de l'Homme*, nr. 26, noiembrie 1950, la pp. 13-17, frustrările statului, atât în ceea ce privește deficitul bugetar, cât și condițiile concrete în care evoluează economia, lipsită din ce în ce mai mult de piețe externe și cu cele interne suprasaturate²⁷.

²⁷ <http://www.abbc.com/aaargh/fran/archRassi/prddh/prddh8.html>.

Este foarte posibil ca, în aceste condiții, economia să apeleze la presiuni de altă natură decât cele ale războiului economic (politice, diplomatice, ale amenințării cu forța și chiar la cele militare), pentru a se impune și a-și realiza acel optim necesar.

Referindu-se la bătălia pentru Eurasia, Zbigniew Brzezinski notează, în *Marele eșichier*, că geostrategia actuală în Eurasia se sprijină pe cinci actori și cinci pivoți importanți. Cei cinci actori sunt: Rusia, China, India, Germania și Franța. Cei cinci pivoți sunt: Ucraina, Azerbaidjanul, Turcia, Iranul și Coreea de Sud.

Actorii geopolitici sunt cei care au capacitatea de a-și exercita influența dincolo de frontierele proprii, iar pivoții geostrategici sunt constituiți din acele state care au o poziție importantă.

Toate aceste considerații vizează controlul resurselor și accesul la principalul foaier energetic al planetei care se află pe acest continent.

Economia condiționează complex filozofia și fizionomia războiului, atât direct, implicit, cât și mediat, prin mijlocirea politicii și tehnologiei, pe următoarele coordonate:

- ◆ ca factor de potențial;
- ◆ ca posibilitate de susținere în teatru;
- ◆ ca potențial financiar și tehnologic;
- ◆ ca dinamică a unor proiecte viitoare de resurse și de potențial;
- ◆ ca generator de concurență, tensiuni și conflicte.

Aspectele economice au deci un rol important în configurarea războaielor. Totuși, în ultima parte a secolului al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea, se pare că războaiele și conflictele care s-au derulat în acest interval de timp nu au avut o motivație economică (cel puțin, aparent), ci una geostrategică sau preponderent politică, vizând îndeosebi descurajarea crizelor și conflictelor, modelarea unui mediu stabil de securitate și instaurarea unei noi ordini internaționale.

Fukuyama scrie că „există și alte aspecte ale motivației umane, care nu au nici o legătură cu economia și în care își au originea discontinuitățile istoriei – majoritatea războaielor, erupțiile bruște ale pasiunilor religioase, ideologice sau naționaliste, care au dus la fenomene ca Hitler și Khomeini.”²⁸ Totuși, la o analiză profundă, se poate constata că, într-o formă sau alta, factorul economic este prezent în determinarea războiului.

1.6.1.2. Determinări politice

Mai este războiul o continuare a politicii prin mijloace militare, violente? Sau războiul reprezintă sfârșitul politicii, neputința ei, incapacitatea de a duce un dialog, de a armoniza niște interese? Care este, astăzi, raportul dintre război și politică? Există alternative? Care sunt? Există tendința de a se înlocui conceptul de război cu cel de conflict armat? Care sunt argumentele pro și contra? O astfel de tendință rezultă din determinări obiective sau este un nou mod, un altfel de mod de a ascunde permanența războiului, războiul continuu, înțeles ca amenințare, ca instrument de presiune politică?

Războiul este mai mult decât continuarea politicii prin alte mijloace. El este instrumentul politicii, este politica însăși. Există opinii potrivit cărora războiul nu ar mai fi o continuare a politicii, ci sfârșitul politicii. Adică acolo unde nu a reușit politica, începe războiului (înțeles ca luptă armată, ca sistem de acțiuni armate, violente, distrugătoare, pentru că, de fapt, celelalte componente ale războiului sunt în permanență fie activate, fie în *stand by*).

²⁸ Francis Fukuyama, SFÂRȘITUL ISTORIEI ȘI ULTIMUL OM, Editura Paideia, p.139.

Dar războiul face parte nemijlocită din politică, este brațul ei înarmat. După cum se știe *interesul* este imboldul acțiunii, motivul acțiunii, iar politica nu este altceva decât o expresie a interesului.

De regulă, interesul determină acțiunea nu printr-o relație directă, ci mediat, adică printr-un proiect care, de regulă, este un proiect politic.

Deci politicul transformă, mai exact, metamorfozează, transpune interesul în acțiune.

Pentru orice țară, pentru orice entitate de pe lumea aceasta, interesul (este vorba de interesul național general) se prezintă, în principiu, astfel:

INTERESE NAȚIONALE

INTERESE VITALE	INTERESE IMPORTANTE	INTERESE COMUNE	INTERESE CONJUNCTURALE
Păstrarea și afirmarea identității naționale, sociale, culturale, politice și economice.	Dezvoltarea economică, asigurarea unui potențial economic, politic, social și demografic care să permită o politică pozitivă, eficientă și benefică.	Armonizarea activităților economice cu cele sociale, legislative, politice și culturale.	Avantaje economice, politice, sociale, culturale, în funcție de evoluția evenimentelor în plan global și regional.
Asigurarea securității naționale.	Securitatea economică, socială, militară; siguranța cetățeanului, societății și instituțiilor.	Participarea la asigurarea securității și stabilității zonale.	Obținerea și menținerea unor noi garanții de securitate.
Asigurarea	Bunăstarea	Locuri de	Obținerea unor

capacității de supraviețuire în caz de război și în alte situații-limită.	populației, stabilitatea și capacitatea de regenerare a forței economice, demografice, intelectuale și morale.	muncă, protecție socială, asigurarea respectării concrete a drepturilor omului.	avantaje temporare pentru populație, instituții etc.
Prevenirea războiului (sau folosirea lui ca modalitate de rezolvare a unor probleme vitale).	Sistem educațional competitiv, rezistent la perturbații și receptiv la modernizări.	Facilitări în sistemul educațional, în accesul la cultură.	Valorificarea unor conjuncturi favorabile cetățeanului și instituțiilor.

Determinările politice ale războiului sunt esențiale. Principiile acestui proces complex se rezumă la:

- ◆ principiul condiționării politice;
- ◆ principiul interdependenței active;
- ◆ principiul expertizei.

Analiza oricărei situații în care este vorba de determinarea politică a războiului sau atitudinii strategice pornește de la aceste principii și conduce la aceste principii. Același Zbigniew Brzezinski scrie, spre exemplu, că, pe termen scurt, interesul Statelor Unite este să păstreze și să consolideze pluralismul geopolitic pe harta Eurasiei.

Pe termen mediu, americanii caută parteneri care să-i ajute să edifice în zonă un sistem de securitate. Pe termen lung, americanii doresc să creeze în Eurasia un nucleu de responsabilitate politică, conceptul geopolitic la care se referă Zbigniew Brzezinski fiind o magistrală sinteză asupra politicii

mondiale, adică un pilon în jurul căruia se poate structura sau destructura filosofia războiului viitor.

1.6.1.3. Determinări culturale și civilizaționale

Există, cu adevărat, determinări culturale și civilizaționale ale războiului sau ceea ce se afirmă reprezintă doar un mod de a plasa confruntarea de tip militar în sfera slujirii valorilor? Confruntarea face parte din sistemul de valori? Care sunt determinările culturale ale războiului? Cum se justifică relația dintre război și sistemele de valori ale diferitelor entități umane și civilizaționale? Există o astfel de relație cu adevărat?

Cultura și civilizația sunt un rezultat al acțiunii umane. Ele se constituie din valori, iar valorile sunt acumulări de sinteză, confirmate de timp, care dau caracteristica, forța lăuntrică, importanța, stabilitatea și consistența sistemului. Ele nu sunt imbolduri ale acțiunii, ci temelii. De unde rezultă că valorile culturale și civilizaționale nu generează războiul și nici lupta armată, ci se constituie doar în structuri, în cadre multidimensionale în care se desfășoară acesta. Valorile nu aparțin însă trecutului, nu sunt doar „element de patrimoniu“, structuri frumoase dar moarte, „piese de muzeu“. Ele aparțin prezentului și se constituie în constante ale vieții și activității umane, în repere importante, unele dintre ele chiar în repere de bază.

Dimensiunea culturală a războiului se exprimă în acțiunea principiului valorii. Pregătirea și desfășurarea războiului nu pot fi concepute în afara unui sistem de valori, în afara unei culturi politice, civice și strategice. O firească și deplină integrare a eforturilor politice, economice, sociale, științifice și militare nu este posibilă decât dacă și numai dacă valorile sunt consonante, dacă există comunicare, flexibilitate, fluență și completitudine în spațiul valorilor unei națiuni.

Dimensiunea culturală a războiului este intrinsecă acestuia și se constituie într-un puternic liant, într-o structură de rezistență a sistemului, întrucât valorile sunt acumulări în ani, decenii, secole și milenii, confirmate deci de timp, care definesc o entitate socială, o individualizează și o înalță. Desigur, nu valorile culturale determină războiul. Ele se constituie doar într-un element de forță, într-un sistem de referință și într-o cultură a războiului, care constă într-un sistem de cunoștințe, norme, reguli, principii și obiceiuri. De regulă, acestea acționează restrictiv și limitativ, dar și stimulativ. Efectul stimulativ se manifestă îndeosebi pe plan moral și se exprimă în capacitatea beligeranților de a înțelege actul războiului ca pe o necesitate, ca pe o acțiune obligatorie tocmai pentru apărarea valorilor supreme ale unui stat, care sunt integritatea teritorială, suveranitatea, independența, dreptul la viață și la cultură, la existență proprie și la dezvoltare economică și socială armonioasă. Dimensiunea culturală a fenomenului război, se exprimă, la ora actuală, în spațiul european și euro-atlantic, în modul în care se realizează o comunicare eficientă între sistemul valorilor naționale și sistemul de valori europene și euro-atlantice, pe temeiul căreia se fundamentează cunoașterea, respectul reciproc și un suficient spațiu de confluență, adică un suport comun de armonizare, pe baza valorilor, a intereselor și acțiunilor.

Desigur, integrarea europeană și euro-atlantică nu se produce doar prin unitatea și complementaritatea sistemelor de valori în sine. Integrarea este un proces complex care are ca principală motivație, ca motor al acțiunii, *interesele vitale* ale națiunilor, ale continentului european, ale entității euro-atlantice, ale civilizației occidentale. Sistemele de valori sunt însă *constantele* ecuației integrării, ca modalitate de prevenire și descurajare a războiului, dar și ca suport al unei culturi strategice comune, cele care dau forță, consistență, finalitate, durată și stabilitate acțiunii militare. Ele constituie structura de

rezistență a entității militare ce rezultă prin integrare, suportul ei valoric, osatura ei. Pentru ca un astfel de proces de integrare să se finalizeze și să se actualizeze continuu, mai este nevoie însă și de altceva în afară de sistemul de valori: este nevoie de flexibilitate, de înțelegere a caracteristicilor situației, de configurare realistă și dinamică a mediului de securitate care se urmărește a se realiza prin integrare, adică de voință politică, socială și civică. Dar fără valoare, adică fără un temeinic suport valoric, deci cultural, nimic nu are durată. Valoarea controlează și limitează acțiunea militară, o menține în limitele necesare ale unei proporționalități care să nu fie distructivă. Cu alte cuvinte, cultura se implică din ce în ce mai mult inclusiv în determinarea fenomenului război, scoțându-l din ferocitatea și sălbăcia bătăliilor ucigătoare de odinioară și așezându-l din ce în ce mai consistent și mai temeinic în spațiul impunerii voinței binelui, în folosul comunității internaționale.

Datorită unei culturi politice, economice și strategice deosebite, războiul este transformat, pe zi ce trece, dintr-un act de violență extremă, modelat de teoria jocurilor strategice cu sumă nulă, într-o modalitate de soluționare rapidă a crizelor, de înlăturare a blocajelor strategice și de impunere a păcii, adică de determinare a unui mediu de securitate stabil și durabil.

Uniunea Europeană și NATO nu sunt doar reuniuni de interese, bazate pe un scop comun, impus de un complex de vulnerabilități, riscuri și amenințări și pe un obiectiv circumstanțial, efemer, impus de împrejurări, ci și repere importante în configurarea culturală a războiului viitorului.

Uniunea Europeană răspunde unei necesități politice, economice, sociale, culturale și istorice (acum, și militare), iar NATO corespunde unui sistem de securitate și de apărare euro-atlantic unitar și eficient. Ambele sunt însă entități bazate pe un sistem de valori civilizaționale și democratice, care s-a dovedit a fi extrem de important și trainic. Această trăinicie se fundamentează pe cel puțin patru coordonare de conexiune a

sistemelor de valori, care pun și mai mult războiul sub controlul strict al societății și comunității internaționale:

- ◆ conexiunea intra-națională;
- ◆ conexiunea inter-națiuni;
- ◆ conexiunea europeană;
- ◆ conexiunea euro-atlantică.

Este vorba de conexiuni complexe, care definesc o construcție solidă și o arhitectură dinamică, ușor adaptabilă exigențelor mediului internațional de securitate, în care războiul își limitează sfera la spațiul descurajării, al acțiunilor împotriva terorismului, crimei organizate și impunerii voinței comunității internaționale.

Există, desigur, o paletă foarte largă a acestor sisteme de valori culturale și științifice, de la tradiții, obiceiuri, abilități, vocație, etnos, la acumulări în domeniul științei și tehnologiei, al organizării politice și sociale, al etosului și comportamentului. Toate acestea concurează direct la apropierea națiunilor din spațiul euro-atlantic și, pe baza lor, se construiește matricea unității și stabilității acestora. Există, de asemenea, valori politice și democratice care fundamentează relațiile occidentale și modelul euro-atlantic și reconfigurează fizionomia și filosofia războiului. Aceste valori nu sunt un produs circumstanțial, ci unul al sutelor de ani de istorie și civilizație comune.

Așadar, determinările culturale ale războiului, în condițiile integrării României și celorlalte state din zonă în NATO și în Uniunea Europeană, se manifestă în acest univers al conexiunilor reale și obiective – actuale și viitoare, tradiționale și de factură nouă –, care configurează nu doar deosebirile (adesea, în istorie, transfigurate pe nedrept în opoziții și chiar în conflicte), ci și aptitudinea integrativă europeană, vocația de unitate și universalitate, conștiința responsabilității noii redimensionări a fenomenului război în spațiul european și euro-atlantic, a noului concept politic, democratic și strategic,

cerut de procesul de trecere de la societatea de tip industrial și post-industrial la societatea de tip informațional.

Aceste determinări culturale ale războiului, îndeosebi ale războiului viitorului, ar putea fi analizate într-o perspectivă care, în opinia noastră, trebuie să aibă în vedere:

◆ **valorile istorice:** istoria este depozitarea unor experiențe teribile, unor învățăminte deosebit de importante în ceea ce privește cultura războiului;

◆ **valorile artistice:** vocația artistică a fiecărei națiuni este parte necesară a mozaicului european, regional și universal, este armonizată cu cerințele arealului de securitate european și mondial; războiul nu poate ignora uriașele acumulări în planul științei, artei și culturii, al umanității și democrației, altminteri devine crimă împotriva valorilor omenirii, împotriva omului și patrimoniului umanității;

◆ **valorile sociale:** războiul nu poate fi incompatibil cu valorile sociale ale entităților beligerante, ale omenirii; valorile sociale se particularizează în funcție de exigențele și determinările spațiului fiecărei țări, dar ele sunt totdeauna consonante cu cele europene și euro-atlantice, cu cele ale lumii întregi, sunt valori dinamice, al căror sens integrator și diriguitor îl reprezintă comunicarea socială, asimilarea și acomodarea structurilor de acțiune militară la aceste coordonate;

◆ **valorile politice:** cele două componente ale acestor valori - vocația politică a neamului și voința politică - se regăsesc integral în spațiul determinării războiului, mai mult decât oricare alte valori, întrucât sunt valori-suport și valori-resort care configurează cu precizie scopul, obiectivul și structura războiului;

◆ **valorile științifice:** oamenii de știință, sistemul de învățământ, economia și acumulările în planul științei asigură războiului coordonate realiste și un potențial intelectual imens;

◆ **valorile tehnologice:** tehnologia asigură războiului un suport teoretic, operațional și tehnic temeinic; războiul viitorului va fi, fără îndoială, un război înalt tehnologizat, definit pe un sistem de acțiuni complexe bazate pe *high tech* și *IT*;

◆ **valorile militare:** există o cultură strategică a fiecărui spațiu, a fiecărei entități socio-economice, politice, culturale și militare; există, deci, o cultură strategică europeană și, de asemenea, o cultură strategică euro-atlantică, deja confirmată de timp, și care se regăsește în noul concept strategic al Alianței.

Determinările culturale ale principiilor războiului se manifestă atât implicit, adică prin calitatea militarilor și a personalului care lucrează în instituțiile militare, în domeniul apărării, cât și prin instituțiile, organismele și comunitățile umane care pot intra în opoziție sau în conflict. De fapt, în spectrul cultural, care este dat de structura și dinamica unui sistem de valori, se realizează arhitectura culturală a legilor și principiilor războiului. Fără o astfel de determinare, care este una de esență, de fundament, războiul (și cu atât mai mult războiul viitorului) nu este nici posibil, nici necesar, nici eficient.

1.6.1.4. Determinări sociale

Continuă să fie războiul un fenomen social? Ce legătură are societatea non-militară și îndeosebi societatea civilă cu războiul și cu lupta armată? Care sunt mecanismele, îndeosebi cele ascunse și cele perverse, prin care războiul este deturnat de la menirea sa și transformat într-un instrument al anomiei sociale și ripostei asimetrice?

Deși este un fenomen social, războiul are cea mai redusă audiență dintre toate fenomenele și procesele sociale.

Societatea respinge războiul. Oamenii consideră că războiul este un fenomen negativ, cu implicații grave în domeniul social. Percepția negativă a populației și societății civile asupra războiului s-a accentuat de-a lungul timpurilor. Războiul este un produs al unui dezechilibru ajuns în faza de conflict, dar el nu reprezintă o soluție definitivă pentru restabilirea echilibrului, ci doar o soluție violentă, cu costuri foarte mari, cu multe riscuri și cu o mulțime de efecte.

În toate timpurile, războiul a fost nepopular. Chiar și în situația războaielor de eliberare, lupta armată, deși era, poate, unica modalitate de obținere (prin forță) a dreptului la libertate, nu a fost agreată, ci doar suportată ca necesitate.

Există un paradox: pe de o parte, războiul este respins de societate ca modalitate de soluționare a problemelor sociale complexe și, pe de altă parte, acest fenomen are determinări sociale precise, rezultate tocmai din evoluția spre conflict a unor tensiuni de altminteri firești în dinamica socială. Există cel puțin două tipuri de determinări sociale. Unele sunt de natură generală, fac parte din conflictualitatea socială, altele sunt specifice pentru fiecare tip de război.

Cele de natură generală se referă la:

- ◆ creșterea tensiunilor sociale generatoare de crize și conflicte;

- ◆ apariția unor interese care opun categoric o entitate altei entități (îndeosebi state, grupuri de state, alianțe, dar și entități non-statale, transfrontaliere, în rețea etc.);

- ◆ apariția și proliferarea, în anumite medii sociale, a unui spirit revanșard, justițiar și războinic.

Cele specifice sunt, în general, punctuale și se referă la:

- ◆ extinderea a ceea ce entitatea respectivă consideră a fi spațiu vital;

- ◆ inducerea și proliferarea unui spirit punitiv sau de revanșă;

- ◆ interese economice cu determinări și localizări în mediul social.

Aceste determinări nu explică decât în mică măsură fenomenul război. Faptul că războiul a fost și a rămas specific societății omenești are o determinare intrinsecă, fiind condiționat de sistem.

Așadar, războiul, ca modalitate de ieșire dintr-un blocaj strategic, este de natură obiectivă. El are, din punct de vedere filosofic, aceleași explicații pe care le are un fenomen natural (cutremur, uragan, potop etc.). Este o descărcare socială de energii și tensiuni acumulate într-un anumit interval de timp, iar efectul său este un nou echilibru social sau o nouă structurare socială.

Există însă și războaie care nu au această funcție. Ele sunt un produs al anomiei sociale, al intereselor de grup și sunt folosite nu pentru a se ieși dintr-un blocaj strategic, ci pentru a crea un blocaj strategic, pentru a impune o stare favorabilă anumitor segmente sociale.

Un astfel de război este cel terorist. Și chiar dacă, la ora actuală, nu toată lumea este de acord că terorismul este război, el se prezintă ca o agresiune continuă, surprinzătoare și criminală asupra omului fizic, instituțiilor economice, sociale, culturale și politice, asupra unora dintre statele și organisme internaționale, în general, asupra acelor instituții care construiesc sau impun o anumită ordine internațională.

Pe de altă parte, tot mediul social este acela care generează și proliferază spiritul de ripostă împotriva războiului asimetric, pentru păstrarea și menținerea aceluși mediu de securitate și de ordine favorabil intereselor proprii.

Mediul social nu este însă omogen și nici imuabil. El variază, în raport cu determinările economice, politice, informaționale, în jurul unor repere culturale trainice, adică în sistemul unor valori care a constituit dintotdeauna osatura și, deci, structura sa de forță și de rezistență.

Se pare că mediul social s-a polarizat. La un pol se află o parte a populației planetei – lumea civilizată –, care se opune violențelor, dar susține războiul împotriva terorismului, crimei organizate, degradării ființei și condiției umane, iar la celălalt pol se află cei care generează aceste amenințări asimetrice. Nu este foarte ușor de făcut o departajare între unii și alții, chiar dacă valorile și filosofiele acestor două tabere sunt diametral opuse. Intervine în ecuație jocul complicat al intereselor, iar acesta amestecă oamenii și lumile.

1.6.2. Determinări ale luptei armate

Determinările luptei armate rezultă din cele ale războiului, dar nu se confundă cu acestea. Lupta armată este un instrument al războiului, și anume un instrument al forței violente. Întrucât armamentul și mijloacele de lovire au atins un nivel de evoluție care a devenit reciproc periculos, armele încep mai degrabă să devină un factor cu rol de frânare, de descurajare a luptei armate, decât unul de încurajare a acesteia.

Armele de distrugere în masă, cu toate derivatele, implicațiile și complicațiile lor, fac, practic, puțin probabil războiul, în timp ce sistemele de arme de mare precizie îl aduc din nou în actualitate.

În momentul de față, lupta armată este percepută, explicată și întreținută din trei mari perspective:

- ◆ cea tehnologică, mai exact *high tech* și *IT*;
- ◆ cea a reacției sau acțiunii necesare;
- ◆ cea teroristă.

În viziunea teroriștilor, lupta armată prin mijloace asimetrice (adică exploatând vulnerabilitățile adversarului) reprezintă singura modalitate de a-și impune voința, de a atrage atenția, de a-i pedepsi nu doar pe cei care li se opun, ci pe toți oamenii, în general. În viziunea lor, lupta armată prin mijloace

asimetrice are forme specifice, se duce continuu, activ și intempestiv, singurele principii pe care ei le aplică fiind:

- ◆ exploatarea vulnerabilităților;
- ◆ surprinderea;
- ◆ acțiunea rapidă;
- ◆ distrugerea.

În unele doctrine politice – îndeosebi în cele care vizează eliberarea, obținerea prin forță a autonomiei etnice, religioase, teritoriale etc. –, lupta armată este privită ca singura modalitate eficientă de realizare a acestor scopuri și obiective.

De asemenea, în practica internațională, mijloacele militare sunt de multe ori folosite (de către state, alianțe, organisme internaționale, CS al ONU), pentru prevenirea soluționarea și gestionarea crizelor, pentru deblocarea unei situații strategice, pentru asigurarea păcii și stabilității în anumite regiuni.

1.7. Principii ale războiului viitorului

1.7.1. Concepte, ipoteze, teorii

De ce un război al viitorului și nu un viitor al războiului? Care sunt principalele concepte, ipoteze și teorii ale viitorului război? Dar ale posibilului război al viitorului? Școala strategică americană. Școala strategică germană. Școala strategică europeană. Școala strategică rusă. Școala strategică chineză. Școala strategică japoneză. Școala strategică indiană. Școala strategică arabă.

Războiul viitorului este o materializare a viitorului războiului. Nimeni nu se mai îndoiește azi de metamorfozele care s-au produs, se produc și se vor produce în arta militară, de prezență, într-o formă sau alta, a războiului în viața societății. Războiul viitorului este tot o continuare a politicii prin mijloace

specifice confruntării armate și nu numai armate. Războiul cunoaște o extensie semnificativă în domeniile non-militare. Acest lucru este impus de noile tipuri de amenințări și de vulnerabilități, de decalajele imense care există în lume și se amplifică pe zi ce trece, de criza profundă (politică, economică, socială și morală) care se dezvoltă asimetric și haotic.

Lumea, cu toate progresele imense în domeniul tehnologiei, civilizației și culturii, informației și economiei, este măcinată de mari contradicții, de mari provocări, de mari discrepanțe, în care formele de progres și cele de protest împotriva efectelor secundare ale acestui progres sunt vectori care, pe măsură ce se îndepărtează, măresc gradul de tensiune, zonele de criză și starea conflictuală.

În aceste condiții, are loc o complexă bătălie pentru reconfigurarea centrelor de putere, pentru cucerirea și menținerea inițiativei politice și strategice și, pe această bază și pe cea a tehnologiei de vârf, a dominanței strategice. Se folosesc, azi, pe scară largă, parteneriatele strategice, care se constituie într-o nouă formulă de armonizare a intereselor și de prevenire a conflictelor majore între marii actori, între nucleele în jurul cărora se constituie sau se reconstituie centrele de putere: Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, Rusia, China, Japonia, India, Lumea Arabă. Strategiile acestor nuclee se aseamănă foarte mult, întrucât și politicile lor se aseamănă – cel puțin în ceea ce privește dorința, voința și puțința de a participa la noua reconfigurare strategică a lumii –, ceea ce duce, într-un fel, la crearea și menținerea unui mediu de securitate în care sunt ținute în frâu armele de distrugere în masă și prevenite conflictele și războaiele de mare intensitate.

Școala strategică americană – care este, în esența ei, globală, temeinică, experimentată și pragmatică – accentuează complexitatea fenomenului război, analizează războaiele de joasă, medie și mare intensitate și, în urma experienței dramatice de la 11 septembrie 2001, introduce un nou concept

politic și strategic – războiul împotriva terorismului – care este, atât în filozofia lui, cât și în configurația lui teoretică și pragmatică – un nou tip de confruntare ce generează conceptul esențial al acestui dramatic început de secol – *războiul continuu*. Principiile fundamentale ale strategiei americane a războiului continuu sunt următoarele:

- principiul acțiunii strategice permanente;
- principiul inițiativei strategice;
- principiul dominanței strategice;
- principiul acțiunii multidimensionale adecvate;
- principiul omniprezenței și descurajării strategice;
- principiul acțiunii și reacției rapide;
- principiul acțiunii și reacției speciale;
- principiul prevenției (al loviturilor preventive);
- principiul *high tech*;
- principiul rețelei;
- principiul simplității strategice.

Școala strategică germană rămâne la tradiția ei europeană și, bineînțeles, germană. După ce și-a reconstituit, într-o formă nouă, *mitelEuropa*, Germania își menține un concept clasic de apărare și securitate, bazat pe responsabilitatea națiunii și capacitatea de reacție corespunzătoare. Conceptul de *război continuu*, care nu se găsește explicit în doctrina germană, se manifestă însă cum nu se poate mai bine în politica și strategia (în primul rând, economică) a Germaniei. În același timp, deși nu se aliniaza integral procesului de mondializare, Germania duce o politică pan-europeană, dezvoltată, ca motor al UE (dar și ca mare putere economică și militară), un parteneriat strategic cu Rusia, realimentând astfel temerile lui Mackinder dintre 1904 și 1943, de unitate a *heartland*-ului, de constituire a unui imens centru de putere eurasiatic, având ca nuclee Germania și Rusia.

Principiile școlii strategice germane pot fi identificate în modul în care sunt concepute, justificate, întreținute și aplicate

politicile și doctrinele acestei țări, în relația germano-franceză, în predominanța strategiilor generative, îndeosebi a celor de potențial. Aceste principii ar putea fi exprimate astfel:

- principiul predominanței strategiilor de potențial;
- principiul așteptării active;
- principiul construcției interioare dinamice;
- principiul implicării și completitudinii sociale;
- principiul integralității;
- principiul economiei forțelor și mijloacelor;
- principiul *high tech*, al revoluției tehnologice și informaționale;
- principiul moralității;
- principiul simplității.

Strategia UE, exprimată prin politica europeană comună de securitate și prin politica europeană comună de securitate și apărare (PECSA), nu are în vedere războiul continuu, ci doar anumite aspecte ale acestuia, în special pe cele ce generează acțiuni și misiuni de tip Petersberg, care se referă la combaterea terorismului, a traficului de droguri și a crimei organizate, la acțiuni umanitare, la acțiuni în caz de calamități naturale, în urgențe civile și militare.

Prioritatea strategiilor UE o reprezintă, într-o primă etapă, realizarea tuturor condițiilor care să permită unitatea *de facto* a continentului, rezolvarea problemelor economice, politice, sociale, etnice interne, gestionarea crizelor și conflictelor de tipul celor care au avut loc și sunt încă în curs de desfășurare în spațiul ex-iugoslav și în alte zone. Această strategie care are în vedere conflictul și criza, sub toate formele lor de manifestare, inclusiv războiul, se bazează pe următoarele principii:

- principiul unității;
- principiul ierarhizării priorităților;
- principiul acțiunilor și reacțiilor flexibile și complexe;
- principiul prevenției;

- principiul construcției interioare dinamice;
- principiul reacției flexibile adecvate;
- principiul integralității;
- principiul *high tech* și *IT*;
- principiul simplității.

Școala strategică rusească nu a renunțat și nu va renunța niciodată la marile ei linii de forță, care rezultă din caracterul de putere eurasiatică al Rusiei și din determinările speciale ale teritoriului și resurselor.

Rusia este, din punct de vedere al teritoriului, cea mai mare țară din lume, este depozitarul unor uriașe rezerve de resurse naturale și dispune de un uriaș potențial material, uman, cultural și militar. Rusia are o viziune specială asupra strategiei războiului, care rezultă din imensitatea spațiului, din experiența îndelungată, din poziția ei geostrategică și, evident, din rolul pe care îl joacă și pe care și-l asumă în construcția noii ordini mondiale, în reconfigurarea centrelor de putere. Doctrina și strategia Rusiei privind războiul, inclusiv războiul continuu, sunt dominate de următoarele principii:

- principiul supleței politice și strategice;
- principiul mobilității strategice;
- principiul fermității strategice;
- principiul manevrei strategice;
- principiul descurajării nucleare strategice;
- principiul acțiunii strategice adecvate;
- principiul perseverenței strategice;
- principiul amenințării strategice;
- principiul simplității.

Școala strategică chineză, care vine din antichitate, de la Sun Tzi, cunoaște o dinamică fără precedent, mai ales în ceea ce privește strategiile de potențial. China se dorește a fi o putere regională, cu rol decisiv în configurarea unui mediu de securitate stabil în zona orientală și în Pacific, care să-i permită prevenirea războiului, gestionarea corespunzătoare a spațiului

care îi aparține, rezolvarea problemelor în relația cu Taiwanul și dezvoltarea economică. China este o țară statornică și, în același timp, o mare putere, atât pe *heartland*, cât și pe *rimland*, un centru de civilizație, de cultură străveche, cu rol foarte important (dar de altă natură decât cel care revine Statelor Unite, Uniunii Europene și Rusiei) în configurarea mediului strategic global de securitate. Rezultă că, în general, școala strategică chineză se bazează pe următoarele principii:

- principiul măsurii;
- principiul unității strategice;
- principiul permanenței conceptuale strategice;
- principiul economiei resurselor;
- principiul devotamentului, al valorii umane;
- principiul inflexibilității strategice;
- principiul descurajării nucleare;
- principiul surprinderii strategice;
- principiul reacției proporționate;
- principiul simplității.

Școala strategică japoneză, deși vine din același areal și din aceeași civilizație cu cea chineză, nu are aceleași principii. Japonezii, lipsiți de resurse naturale, se bazează pe o strategie a eficienței și perseverenței, pe surprindere și așteptare. După cel de al doilea război mondial, Japonia nu s-a lăsat copleșită de efectul loviturilor nucleare de la Hiroshima și Nagasaki, ci a trecut la cultivarea unor strategii care, în esența lor, nu se deosebeau de cele practicate în timpul războiului. Numai că ele au fost transferate în domeniul electronicii și tehnologiilor de vârf, adică al strategiilor de potențial.

Dezvoltarea și aplicarea acestor strategii de potențial par contradictorii cu realitatea resurselor, dar japonezii au rezolvat acest paradox printr-un alt paradox: fă din ceea ce nu ai un factor de putere și din ceea ce ai un factor de susținere și generare a puterii. Strategiile generative și regenerative japoneze sunt deosebite. Principiile aplicate de japonezi în acest

efort extraordinar al reconstrucției materiale și spirituale de după război se aseamănă în mare măsură cu cele ale școlii strategice germane.

De aceea, în conceptul japonez al comportamentului în situații de criză, în conflict și în război se evidențiază următoarele principii:

- principiul predominanței strategiilor de potențial;
- principiul așteptării active;
- principiul construcției interioare dinamice;
- principiul perseverenței;
- principiul modestiei, al învățării și supunerii;
- principiul acțiunii inteligente;
- principiul economiei resurselor (al consumului limitat și strict autocontrolat);
- principiul responsabilității permanente;
- principiul *high tech*, al revoluției tehnologice și informaționale (IT) ;
- principiul moralității;
- principiul simplității.

Școala strategică indiană este influențată de marea cultură indiană, de diversitatea acestei civilizații milenare, precum și de dorința și voința Indiei de a se constitui într-un centru de putere în zona *rimland*-ului, îndeosebi în Asia de sud-est. În acest sens școala strategică indiană promovează o serie de principii puternic influențate de mentalitățile și valorile culturii indiene și, deopotrivă, de tendințele, teoriile și practicile militare moderne, îndeosebi de cele britanice și americane. Cele mai frecvente principii care pot fi deduse din practica școlii strategice indiene sunt următoarele:

- principiul descurajării nucleare regionale;
- principiul dominanței strategice zonale;
- principiul controlului strategic al disensiunilor interne;

- principiul ripostei categorice;
- principiul valorii.

Școala strategică arabă nu este nici unitară, nici flexibilă, nici conciliantă. Dar asta nu înseamnă că nu există. Ea se bazează pe un concept contradictoriu, uneori bizar, alteori păstrător de mari valori

- principiul supunerii față de autoritate;
- principiul sacrificiului;
- principiul justițiar;
- principiul inflexibilității, al intoleranței;
- principiul moralității și sacrului;
- principiul răzbunării;
- principiul acțiunii inteligente;
- principiul simplității.

Toate aceste principii dovedesc, deopotrivă, unitate și diversitate în planul filosofiei războiului. Unele dintre aceste școli joacă un rol de avangardă – cum este școala americană de strategie –, altele sunt mai conservatoare sau apelează la procese complexe, adesea ascunse, de edificare a unui concept filosofic ce prefigurează încă difuz, dar nu în linia clasică, războiul viitorului.

1.7.2. Informația, psihologia și sociologia războiului

Cum și de ce a crescut nepopularitatea războiului? Frustrează războiul sistemul valorilor sociale sau, într-un anume sens, vine în sprijinul lor, printr-o strategie indirectă? Care sunt coordonatele actuale și viitoare ale sociologiei războiului? Care este raportul dintre rata stabilității sociale și fizionomia și percepția războiului? Mai este războiul un fenomen social cu determinări obiective și subiective sau devine din ce în ce mai mult un fenomen antisocial și antiuman?

Cu binoclul întors

Realitățile istorice, cele actuale și cele virtuale se reorganizează, în fiecare timp, după coordonate greu de evaluat, de prins în grile și sloganuri. Omul de rând, uimit, descurajat și, adesea, scârbit de mersul întortocheat al lumii, ca și cercetătorul specializat în microscopia lucrurilor mărunte sau în filosofia nemăsurată a universului social și moral, exclamă cam ce-i vine la gură. Unul spune: „Duceți-vă dracului!“, altul strigă: „Înapoi la Kant!“, iar cel de al treilea constată că, de fapt, istoria se repetă și nimic nu-i prea nou sub soarele acesta al nostru care este când prea fierbinte, când prea mult acoperit de nori. Tripla revoluție în domeniul tehnologic – electronică, informatică și în telecomunicații, fiecare cu rol multiplicator pentru fiecare – ne îndeamnă să ne ciulim mai bine urechile, să facem ochii și mai mari și să ne punem ceva mai mult mîntea la contribuție. Altfel, dacă rămânem doar la vechile și nevinovatele noastre percepții, o putem păți. Pentru că, ne spun mai marii planetei, lumea nu mai este așa cum o vedem noi. Ochii ne înșeală. Un studiu al Institutului de Strategie Comparată francez arată că și în domeniul socio-organizațional s-a produs o trecere de la modelul marii întreprinderi centralizate și piramidale la un mod de organizare dezierarhizat, în rețea. Toate acestea își sporesc efectul descentralizator și amplificator în economie, în societate și în domeniul politic, precum și la joncțiunile dintre acestea. Iar efectele sunt cele care sunt. Se schimbă adică iremediabil statutul interior și exterior al statului-națiune.

Tradiționalul centralism este subminat de un proces multiplu de redistribuire și devoluțiune a puterii. Informația a multiplicat centrele de putere informațională în detrimentul statului centralizat. Acesta (mai ales dacă nu este suficient de... mare și de puternic) nu mai poate controla aproape nimic; rămâne cu buza umflată în fața realităților care încep din ce în

ce mai mult să-l depășească și chiar să-l marginalizeze. Împotriva lui, a statului de rând, se ridică tot felul de obstacole, se pun tot felul de restricții și de exigențe. Ordinatorul – cel care se consideră pe drept sau pe nedrept principalul „vinovat” al schimbărilor de azi și de mâine – a bulversat toate raporturile, începând cu cele economice și continuând cu cele ale puterii politice.

Totul a devenit o rețea imensă, puternic mondializată, de comunicații, de utilități, de utilizări, de producție și de consum. În numai zece ani, telefonia mobilă, transmiterea de date, navigația prin satelit și pe Internet, microproducția au ajuns deja lucruri obișnuite. Se pare că, în afara informației, nimic nu mai este foarte important.

Realitatea este însă cu totul alta. Marile canale de comunicații depind de marile nuclee de stocare, prelucrare și difuzare a informației, iar acestea, deși concurente, se află din ce în ce mai mult într-un fel de procesualitate organică. Adică, nolens-volens, merg și ele, toate, spre același destin al dependenței și interdependenței condiționate sau necondiționate. Potrivit acestui concept al procesualității mondiale organice – care este din ce în ce mai mult o realitate –, lumea se globalizează și se dezizolează. Dar, paradoxal, ea continuă totuși, pe ici pe colo, prin părțile care nu se văd, să se enclavizeze. Informația anulează distanțele și apropie oamenii, accelerează diviziunea muncii și caracterul cooperativ mondial al producției, dar și separă mai bine lucrurile. Acestea nu se produc însă în favoarea tuturor. Ca de fiecare dată în istorie, există profitori ai vremurilor și păgubiți ai vremurilor.

Timpul actual este un timp al informației, al proliferării computerelor, al construirii, pentru prima oară în lume, a unei mari rețele mondiale: Internet. Hipertextul, comutatoarele, extractoarele și navigatoarele fac posibilă explorarea, exploatarea și corelarea informației în timp real. Această corelare (a se citi *influențare*) reasează activitatea economică, logică,

socială, culturală, precum și actul comunicării în noi coordonate, așa cum au făcut-o, la timpul lor, drumurile romane, calea ferată, avionul și racheta spațială. Kant definea timpul și spațiul ca forme apriori ale sensibilității noastre. Intuiții sensibile, le zicea marele filosof din Königsberg. Asta și sunt. Numai că Königsbergul se numește acum... Kaliningrad. De aceea, fiecare societate umană, adică fiecare mare paradigmă istorică, își creează propria ei modalitate de evaluare, de cuantificare, de măsurare a spațiului și a timpului.

În societatea informațională există bit-ul. El măsoară ciberspațiul sau cibersfera, iar acest nou concept (de fapt, această nouă realitate - cibersistemul) are implicații cu totul și cu totul deosebite. Institutul francez de Strategie Comparată dă un exemplu care ni se pare edificator. Cu aproape un sfert de veac în urmă, americanii, îndeosebi prin Zbigniew Brzezinski, au declanșat o ofensivă bine orchestrată împotriva Uniunii Sovietice din vremea lui Brejnev pe tema drepturilor omului, utilizând masiv copiatoarele, telefoanele, faxurile etc. Această ofensivă nu s-a declanșat neapărat în favoarea drepturilor fundamentale ale omului, cum se susține, ci împotriva sistemului politic sovietic, împotriva comunismului. Rușii nu puteau controla toate faxurile...

De o vreme, „Vocea Americii” a oferit abonaților săi din China pachete de informații prin e-mail. Guvernul chinez nu se poate opune la așa ceva, pentru că nu are cum să controleze toate calculatoarele din China care sunt conectate la rețeaua Internet. Controlarea Internet-ului a devenit practic imposibilă. Ca și monopolizarea acestei rețele. Totuși, marii potenți ai acestei ere – Netscape, Microsoft, agențiile de stat (spre exemplu, Agenția de Securitate Națională a Statelor Unite) etc. – sunt, de fapt, creatorii acestei cibersfere și, deocamdată, marii ei beneficiari. Dar, după cum se constată, inclusiv acești mari potenți pierd încet, încet câte ceva din imensa lor putere... *Internet* nu mai este un monopol al cuiva, deși marii potenți ai

lumii se folosesc de această excepțională rețea pentru a-și realiza obiectivele lor strategice...

Dar se folosesc de ea și marii teroriști ai lumii, și marii infractori, și marii diversioniști ai acestor vremuri, ca și oamenii simpli...

Cibersfera este, în osatura sa, un fel de haos. Definit ca o stare între dezorganizarea unui sistem și o nouă organizare a acestuia, haosul devine o teorie, o paradigmă a zilelor noastre. Haosul este deci o stare.

Și, în această aparentă dezorganizare în vederea noii organizării a societăților informaționale viitoare, noile puteri își conturează deja marile traiecte ale ofensivei lor de mâine... Adică noile coordonate ale geopoliticii mileniului trei. Cu alte cuvinte, înapoi la *das Heimatland* (Patria) al lui Ritter și la discipolul acestuia – Friedrich Ratzel, întemeietorul geopoliticii!

Pentru cine? Împotriva cui?

Geopolitica revine, azi, în forță. Deocamdată, prin republicarea unor lucrări și a unor studii, prin reconsiderarea clasicilor acesteia, dar nu neapărat ca mentori, așa cum s-ar crede, ci doar ca suportți ai unui alt mod de a gândi noua ordine mondială. Imaginile care se transmit prin televiziune sau prin cuvinte sunt cât se poate de... colorate, și noi, oamenii obișnuiți, copleșiți de grijile zilei de azi și ale celei de mâine, nu ne batem capul să „vedem“ dincolo de ceea ce se vede. Nu ne prea pasă de ce spunea cândva Exupery: ceea ce se vede nu este decât o suprafață; ceea ce este important rămâne invizibil pentru ochi...

Aparent, informația este liberă și complet scăpată de sub orice control, fiecare putând afla, fără nici un fel de dificultate, tot ceea ce dorește să știe. Există o așa de largă diversitate a sistemelor de informații, încât, practic, controlul lor pare

imposibil. Cu alte cuvinte, informația n-ar mai putea fi controlată; ea controlează însă totul. Tocmai de aceea, ea poate fi (și este) folosită, în dezordinea informațională de azi, ca instrument de putere pentru mâine, în primul rând pentru realizarea unei anumite ordini informaționale (care este sistemul nervos al noii ordini mondiale) în dezordinea reorganizării politice, economice și culturale a lumii.

În acest scop, marile centre de putere ale planetei urmăresc cu virulență realizarea unor sisteme performante și unor coridoare și noduri importante de control și prelucrare a informației, concomitent cu crearea și menținerea unei dezordini relative, care se apreciază a fi utilă marilor scopuri, marilor strategii de reorganizare a lumii. Pierre Salinger și Eric Laureant, în lucrarea „*Guerre du Golfe. Le dossier secret*”²⁹, arată că, spre exemplu, Agenția Națională de Securitate a Statelor Unite (National Security Agency), cu efective și bugete mai importante chiar decât cele ale CIA (se află la Fort Meade, lângă Washington, în mijlocul unei păduri), funcționează cu două componente (Carillon și Loadstone), care sunt două emisfere ale aceluiași creier. Această agenție tratează, prin calculatorul central, în jur de 200.000.000 de cuvinte pe secundă, în timp ce alte ordinatoarele ale sale pot să transforme 320 de milioane de cuvinte pe secundă, ceea ce echivalează cu 2.500 de cărți a 300 de pagini fiecare.

Această agenție are sateliți spioni și centre de ascultare în toată lumea. „Strategii de la Pentagon – scriu acești autori la p. 164 a lucrării citate mai sus – divid lumea în zone de intervenție. Cea acoperită de Central Command (CENTCOM) se întinde pe 26 de milioane de kilometri pătrați, din Kenya până în Pakistan. Șaptezeci la sută din rezervele mondiale de petrol sunt situate în regiunile care se aflau (în vremea războiului din Golf N.A.) sub responsabilitatea acestui general

²⁹ Pierre Salinger și Eric Laureant, GUERRE DU GOLFE. LE DOSSIER SECRET, Olivier Urban, 1991.

cu patru stele (Norman Schwarzkopf), aspru și jovial.“ În acest sens, exista un plan secret faimos, intitulat „90 – 1002“, conceput de Administrația Carter pentru o intervenție militară în Golf. La începutul anului 1991, obiectivul strategic cel mai important al Pentagonului era să transforme rapid acest plan într-o apărare masivă a Arabiei Saudite.

Iată cam în ce termeni geopolitica de azi devine... geostrategie. În fața acestei realități, inclusiv tradiția islamică potrivit căreia, dacă o țară islamică primește pe pământul său infideli pentru a le permite să lupte, toate celelalte țări islamice trebuie să se întoarcă împotriva renegatului, n-a fost respectată. De unde rezultă că, în noua ordine mondială, așa cum se preconizează ea în unele strategii geopolitice, tradițiile sunt neavenite. Iar lupta împotriva lor este evidentă.

Există însă și o puternică reacție la aceste tendințe de depersonalizare a țărilor și deopotrivă a entităților civilizaționale, ca și atenționări care se cer luate în seamă. Spre exemplu, Samuel P. Huntington, în celebra sa lucrare „Ciocnirea civilizațiilor“³⁰, atrage atenția asupra faptului că entitățile civilizaționale sunt realități care, în viitor, se pot înfrunta. Pentru că ele se opun civilizației occidentale care, în concepția profesorului de la Harvard, a fost și este încă agresivă. Cu alte cuvinte, strategia civilizației occidentale, ca și geopolitica ei, trebuie să se reformuleze în termeni civilizaționali, renunțând la presiunile de altădată. Altfel viitorul război va fi un război al civilizațiilor.

Polonezul Bronislaw Germele scria: „Când veți distruge zidurile, veți anima speranța, dar dacă le veți ridica din nou, veți crea ura“.

Francezul Bruno Colson, în excepționalul său studiu de strategie intitulat „La stratégie américaine et l'Europe“ scrie că „Războiul Rece permitea politicii externe americane să se

³⁰ Samuel P. Huntington, 1997, THE CLASH OF CIVILIZATIONS THE REMAKING OF WORLD ORDER, Simon & Schuster.

fundamenteze pe trei paradigme simple: «îndiguirea» (conțin) Uniunii Sovietice, împiedicarea extinderii comunismului, promovarea unei creșteri economice globale, sub conducere americană. După 1989, Statele Unite au fost nevoite să-și reevalueze locul lor în lume, gândindu-și în alți termeni politica externă, *plecând de la zero*. Într-un anume sens, după atacul japonez de la Pearl Harbor din 7 decembrie 1941, politica externă americană n-a făcut altceva decât să răspundă unei amenințări din partea inamicilor.

Angajarea americană activă în exterior n-a încetat nici o clipă. Când armele tăceau, confruntarea lua alte forme. Perioada de după războiul rece trebuia să dea Statelor Unite o adevărată libertate de alegere.“ Angajarea în exterior a devenit un fel de concept-cheie al securității naționale americane, o linie-forță a politicii americane. Astfel, noua ordine mondială are ca suport controlul american al resurselor, menținerea păcii și riposta imediată împotriva celor care pot destabiliza situația convenabilă ordinii mondiale sub leadership american.

Dar cum lucrurile acestea nu pot fi simple, geopolitica s-a întors la anii 1945 – 1949. S-au readus în actualitate George Kennan, Robert Strausz-Hupe, Dean Acheson. S-a mers chiar mai departe, la ultimul deceniu al secolului al XIX-lea când „noua ordine mondială“, oprită la Congresul de la Viena, pusesese capăt războaielor napoleoniene. Americanilor le place să întrebuițeze expresii-cheie, concepte semnificative privind viziunea asupra lumii și rolul țării lor în această viziune. „Noua ordine mondială“ preconizată de George Bush în timpul războiului din Golf din 1991 este cel mai cunoscut dintre conceptele de după Războiul Rece. Nu este însă singurul. În aceeași manieră au apărut „internaționalismul triumfător“ și izolaționismul. Iar administrația Clinton a preferat o sinteză, avansând noțiunea de extindere, sau lărgire. George W. Bush a finalizat ceea ce începuse tatăl său. Ce se va întâmpla acum? Care vor fi conceptele preferate de noua administrație de la

Washington? Pentru cine sunt aceste concepte? Împotriva cui? Cui folosesc? Cine se află înapoia lor? Statele Unite ale Americii? Cum le va privi Europa Occidentală? Dacă răspunsurile sunt afirmative, atunci ce se întâmplă cu celelalte mari civilizații, cu celelalte mari centre de putere? Și cum influențează toate acestea geopolitica românească, în situația în care există și la noi așa ceva?